

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Bakalářská práce

2025

Aleš Tomek

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

**Obraz berlínských protestních akcí v československém
tisku**

Bakalářská práce

Autor práce: Aleš Tomek

Studijní program: Teritoriální studia

Vedoucí práce: doc. Dr. phil. Rudolf Kučera, Ph.D.

Rok obhajoby: 2025

Bibliografický záznam

TOMEK, Aleš. *Obráz berlínských protestních akcí v československém tisku*. Praha, 2025. 64 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí bakalářské práce doc. Dr. phil. Rudolf Kučera, Ph.D.

Rozsah práce: 124 027 znaků (včetně mezer)

Abstrakt

Předmětem práce je zachycení obrazu berlínských protestních akcí v roce 1953. Hlavním pramenem zkoumání je dobový tisk jako jeden z nejdostupnějších pramenů, ze kterých je možné čerpat. V této práci je analyzován deník a ústřední tiskový orgán Komunistické strany Československa Rudé právo, slovenský deník Pravda a časopis Svět práce vydávaný Revolučním odborovým hnutím, dále pak regionální tisk plzeňská Pravda a ústecký Průboj. Práce srovnává, jak uvedená tištěná média vyobrazovala protirežimní protesty v Berlíně, potažmo v celé NDR, v červnu 1953. Tyto události nebyly pro tištěná média, s výjimkou regionálního tisku, pouze okrajovým tématem. Důležitým aspektem zkoumání je, jak tato média pracovala s obrazem východních Němců. Dobový tisk vydával články, které se zaměřovaly na vyobrazení protirežimních protestů v NDR, de facto v obdobném vyznění jako nepřátelské fašistické provokace. Hrozba „západním“ fašismem se v různých obdobích objevovala prakticky v každém článku. Tato práce analyzuje ideologickou interpretaci protestních událostí v rovině česko-slovenské. Při analyzování obrazu berlínských protestních událostí optikou deníku slovenská Pravda je patrná obdobná interpretace událostí jak v Bratislavě, tak v Praze. Zásadní rozdíl v předkládání obrazu berlínské revolty byl patrný při analýze uvedených regionálních listů, které o událostech prakticky neinformovaly, což bylo v kontextu značné publicity, které protirežimním protestům v NDR věnovala nejen západní média, ale také tuzemský „zemský“ tisk, kontrastující.

Abstract

This thesis examines the portrayal of the 1953 Berlin protest events in contemporary Czechoslovakian press. Utilizing readily available primary sources, the research analyzes the following newspapers: Rudé právo (the central press organ of the Communist Party of Czechoslovakia), the Slovak daily Pravda, the magazine Svět práce (published by the Revolutionary Trade Union Movement), and the regional newspapers Pravda (Plzeň) and Průboj (Ústí nad Labem). The thesis compares how these printed media depicted the anti-regime protests in Berlin, and more broadly in the entire German Democratic Republic (GDR), in June 1953. For the print media, with the exception of the regional press, these events were not merely a marginal topic. A key aspect of the research is how these media portrayed East Germans. The contemporary press published articles that depicted the anti-regime protests in the GDR in a manner similar to hostile fascist provocations. The threat of "Western" fascism appeared in various forms in virtually every article. This work analyzes the ideological interpretation of the protest events from a Czechoslovak perspective. When analyzing the portrayal of the Berlin protests through the lens of the Slovak daily Pravda, a similar interpretation of events is evident in both Bratislava and Prague. A significant difference in the presentation of the Berlin revolt was apparent in the analysis of the mentioned regional newspapers, which provided virtually no information about the events. This contrasted with the considerable publicity given to the anti-regime protests in the GDR not only by Western media but also by domestic "national" press. The uprising in East Germany in June 1953 was a significant event during the Cold War. Triggered by increased work quotas, it quickly escalated into widespread protests against the East German government and the Soviet occupation. While brutally suppressed by Soviet tanks and the East German police, the uprising became a symbol of resistance against communist rule. It highlighted the economic hardships and lack of freedoms in the GDR, contrasting sharply with the relative prosperity and liberties of West Germany. The event also exposed the limitations of Soviet control and foreshadowed later uprisings in the Eastern Bloc.

Klíčová slova

Rudé Právo, Pravda, 1953, berlínské protesty, NDR, tištěná media, cenzura

Keywords

Rudé Právo, Pravda, 1953, Berlin Protest Events, GDR, Czechoslovak Press, Censorship

Title

The Representation of Berlin Protest Events in the Czechoslovak Press

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu bakalářské práce doc. Dr. phil. Rudolfovi Kučerovi, Ph.D. za odborné vedení, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích. Mé poděkování patří též doc. PhDr. Jiřímu Vykoukalovi, CSc. za cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Obsah

Úvod	9
1. NDR na počátku padesátých let.....	14
2. Protirežimní protesty v roce 1953 na pomezí hranic NDR a ČSR	19
3. Činnost dobového tisku	23
4. Obraz východoněmeckého povstání v Rudém právu	30
5. Obraz východoněmeckého povstání v listu Pravda a Průboj	39
6. Obraz východoněmeckého povstání v listu Svět práce	41
7. Obraz východoněmeckého povstání ve slovenské Pravdě	46
Závěr.....	54
Summary.....	58
Použitá literatura.....	60
Seznam dobových periodik	62

Úvod

Rok 1953 byl rokem historických událostí a mezníků v soudobých dějinách. V lednu nastoupil Dwight D. Eisenhower jako v pořadí 34. prezident Spojených států. Dne 5. března 1953 umírá Josif Vissarionovič Stalin a v Sovětském svazu započal boj o nástupnictví. 2. června byla Alžběta II. korunována královnou Spojeného království. Ve Spojených státech byli 19. července popraveni manželé Rosenbergovi za špionáž. Dne 27. července bylo mezi představiteli KLR, Číny a intervenčními jednotkami OSN uzavřeno příměří, které ukončilo Korejskou válku. Z pohledu tehdejšího Československa byl (krom úmrtí Stalina) historickým momentem 14. březen, kdy umírá Klement Gottwald a nastupuje Antonín Zápotocký coby v pořadí druhý komunistický prezident. Událost, kterou mohli obyvatelé Československa pocítit takřkajíc na vlastní kůži, byla měnová reforma, která od 1. června velmi razantně snížila úspory obyvatelstva. Tato peněžní reforma vyvolala masové protirežimní demonstrace zejména v Plzni (v závodech V. I. Lenina). Během následujících přibližně čtrnácti dní a o 450 kilometrů severněji propukají další, tentokrát východoněmecká, protirežimní povstání s epicentrem protestů v Berlíně. Ve východním socialistickém bloku to byly v relativně rychlém sledu a v relativní blízkosti dva poměrně velké masové projevy občanské nespokojenosti namířené proti komunistické vládě jedné strany.

Předmětem mé bakalářské práce je snaha o vykreslení obrazu berlínských protestů z roku 1953 v tehdejší Československu. Ve své práci vycházím zejména z dobového tisku a zachycuji, do jaké míry a jakým způsobem o berlínských událostech v roce 1953 informovala tištěná média. V době protestů již pravidelně vysílala i Československá televize.¹ S ohledem na dostupnost tehdejších televizních přijímačů nebyla však televize ve svých počátcích nijak zvlášť významným médiem. Nicméně tehdejší vrcholní straníční představitelé byli přesvědčeni o budoucím velkém vlivu tohoto nového média, a tak oproti tištěným médiím prosazovali vysokou míru centralizace.² Rozhlas a zejména tisk byla média s největším dosahem a byla v té době obyvatelstvu nejsnadněji dostupná. Z dnešního pohledu je právě tehdejší denní tisk jeden z nejdostupnějších pramenů, ze kterého je možné čerpat. Ve své práci proto akcentuji svůj výzkum na obraz berlínských protestů v denním tisku. Československo a Německá demokratická republika (NDR) se spolu s dalšími sovětskými satelity ocitly za železnou oponou. V obou těchto státech vládli pod „dozorem“

---

¹ Československá televize (ČST) byla založena v roce 1953 a vysílání zahájila 1. května 1953.

² Jiří Gruntorád, Jan Jiráček, Jakub Končelík, Barbara Köpplová, Jitka Kryšpínová a Dušan Tomášek, *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků* (Praha: Státní ústřední archiv, 2002), 16.

z Moskvy komunisté. Horké léto roku 1953 bylo ve znamení protirežimních protestů proti komunistické totalitě, které se odehrály pouhých osm let od konce války a živelného odsunu německého obyvatelstva zejména z oblastí Sudet.³ Téměř jedna čtvrtina předválečné československé populace byla německé národnosti.⁴ Za méně než jednu dekádu se Čechoslováci a Němci (myšleno však východní) ocitli spolu ve spřáteleném socialistickém táboře.

NDR byla v roce 1953 spřátelenou socialistickou zemí nebo měl být minimálně tento obraz vytvářen ve veřejném prostoru. Při zachycování obrazu berlínských událostí z roku 1953 se zaměřuji na to, jak jednotlivá periodika pracovala s obrazem NDR, zdali lze v tisku z roku 1953 vysledovat rozdílnou interpretaci východních Němců, tedy buď jako „bratru“ komunistů, či zde bude patrný protiněmecký postoj.

1. června 1953 propukly v Plzni (a nejen tam) ve Škodových závodech mohutné protesty dělníků. V době, kdy se v československém tisku začaly objevovat informace o povstáních v NDR, nebyla ještě zcela zažehnána plzeňská protivládní revolta vyvolaná měnovou reformou. Plzeň bylo město, které v roce 1945 osvobodila americká armáda od nacistické okupace. Plzeňané měli oproti obyvatelům Prahy a dalších měst zkušenost s americkou přítomností (byť na poměrně krátký okamžik) a byli tak do jisté míry konfrontováni s americkými způsoby života takřkajíc na vlastní kůži. Dalším aspektem, na který se ve své práci zaměřuji a hledám odpověď, je, zdali lze v plzeňském tisku vysledovat odlišnosti v interpretaci protestních událostí v NDR oproti celostátnímu tisku. Zdali v ovzduší nedávné plzeňské revolty a se zkušeností s přítomností tzv. „amerických imperialistů“ dává plzeňský krajský list Pravda protesty v NDR do jiných souvislostí než „vlajková loď“ KSČ deník Rudé právo, zdali pracuje jinak s obrazem imperialistického západu. Proto ve své práci nahlížím na obraz berlínských protestních akcí také pohledem českého regionálního tisku.

Dalším regionálním tiskem, který jsem pro moji práci vybral, je ústecký krajský list Průboj, a to zejména s ohledem na geografickou blízkost k NDR, zjednodušeně řečeno čtenáři tohoto listu to měli do Berlína, potažmo do NDR, nejbliže.

V roce 1953 bylo Revoluční odborové hnutí (ROH) důležitým nástrojem komunistického režimu pro kontrolu dělníků a pracovních kolektivů. Namísto toho, aby ROH hájilo zájmy dělníků, ve skutečnosti plnilo roli prodloužené ruky KSČ. ROH

---

³ Tony Judt, *Poválečná Evropa. Dějiny od roku 1945* (Praha: Slovart, 2008), 26.

⁴ Jan Křen, *Dvě století střední Evropy* (Praha: Argo, 2005), 436.

prosazovalo politiku a ideologii režimu na pracovištích a znemožňovalo vznik nezávislých odborů nebo jiných organizací, které by mohly hájit zájmy pracujících.⁵ Časopis Svět práce, který ROH vydávalo, sloužil jako většina tehdejších tištěných médií k propagandě a šíření ideologie komunistického režimu mezi pracujícími v Československu. Ve své práci se tedy také zaměřuji na to, jaký byl obraz berlínských protirežimních protestů v časopise Svět práce, zdali je možné identifikovat odlišnou interpretaci dělnické revolty v NDR oproti dalším analyzovaným médiím.

V době berlínských protestních akcí byl již Stalin po smrti a v Sovětském svazu probíhal boj o moc. Nicméně v roce 1953 bylo Československo stále v rukou stalinských kádrů a ve znamení tuhé totality. V Česku, na rozdíl od Slovenska, vyhráli v roce 1946 volby komunisté. V případě Slovenska, kde byla silná základna nekomunistických voličů, museli slovenští komunisté více „silově“ protlačovat komunistickou ideologii a bojovat s demokratickou opozicí, která měla na rozdíl od KSS mnohem silnější politický mandát.⁶ Proti tomu měli komunisté v Česku ve voličské základně mnohem silnější oporu. Zároveň z čistě geografického hlediska to měli Slováci blíže k sovětské hranici než k hranici s NDR. V případě Slovenska byla možnost využívání antiněmeckých stereotypů omezená, jelikož německá menšina nepředstavovala pro Slováky větší problém. Využívání antimadžarských stereotypů, s ohledem na skutečnost, že se Maďarsko stalo součástí socialistického tábora a od roku 1949 mělo s Československem uzavřenu spojeneckou smlouvu, nebylo vůbec možné.⁷

Česko-slovenské vztahy byly po celou dobu soužití v jednom státním útvaru velmi problematické. S ohledem na problematiku česko-slovenských vztahů, resp. odlišný průběh stalinismu v obou zemích, budu ve své práci také nahlížet a posuzovat to, zdali se obraz berlínských událostí ve slovenském listu Pravda lišil od celostátních a vybraných českých krajských periodik, tedy zdali je patrná odlišná ideologická interpretace protestních událostí v NDR ve slovenské Pravdě oproti Rudému právu a plzeňské Pravdě, ústeckém Průboji a listu Svět práce.

Charakteristickým rysem přelomu 40. a 50. let minulého století v Československu bylo upevňování moci KSČ. Jedním z mocenských nástrojů této strany byla snaha o

---

⁵ Jan Rychlík, *Československo v období socialismu 1945–1989*. (Praha: Vyšehrad, 2020), 105–106.

⁶ Tamtéž, 60–61.

⁷ Jan Rychlík, „Komunistická propaganda v Československu 1945–1989 z tematického hlediska“, in *Informační boj o Československo / v Československu (1945–1989)*, ed. Jaroslav Pažout et al. (Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014), 22–23.

maximální kontrolu nad průběhem mediální komunikace. Záměrem KSČ bylo předkládat pouze „ideologicky nezávadný“ obsah informací a utvářet názor čtenářů žádoucím směrem. S nástupem komunistů k moci v Československu se nezodpovídala média, tedy i tisk, za svoji činnost veřejnosti, ale byla podřízena výhradně KSČ jako rozhodující politické síle, a sloužila k publikování a prosazování jejích zájmů.⁸ Nepochybně se proto v tisku objevoval takový obraz událostí, jaký konvenoval komunistické vládě.

Neklid v NDR a nepříznivá hospodářská situace v Československu, ale také protesty a stávky proti drastické měnové reformě, dávaly přívržencům tvrdého kurzu argumenty k setrvání stávajícího směřování Československa. Jedním z mechanismů, který měl „dopomoci“ k zachování dosavadních pořádků v Československu, bylo zřízení Hlavní správy tiskového dohledu (HSTD), jakožto předběžné cenzury.⁹ Tato specializovaná cenzurní instituce fungovala v Československu již necelé dva měsíce před vypuknutím protirežimních protestů v NDR. Jednalo se o samostatný útvar ministerstva vnitra s vazbami na STB, která dohlížela na ochranu obecného zájmu v tisku a dalších médiích a pracovala v režimu předběžné cenzury. Bez souhlasu cenzora nebylo možné žádné tiskoviny vydat.¹⁰ Odlišit pravdu od propagandy bylo pro tehdejšího čtenáře velmi obtížné.

Vládnoucí režim si podřízené postavení tištěných médií zajišťoval také skrze financování. V centrálně řízeném hospodářství byla tištěná média financována ze státního rozpočtu. Media nemusela být a nebyla finančně soběstačná a výdělečná. Riziko možných ztrát převzal stát, který si ale na druhou stranu mnohdy vynucoval odběr daných periodik.¹¹

V novinářské praxi té doby platilo pravidlo, že pro domácí události byl závazný výklad Rudého práva a pro zahraniční události nastavovala linii ČTK, potažmo Tass.¹² Hodnocené texty jsou velmi ideologicky „přibarvené“ a také do jisté míry „pod vlivem“ Rudého práva. Jedním z měřitelných a výsledovatelných elementů v denním tisku je umístění, obsáhlost a frekvence článků s danou tematikou. Ve své práci se nezaměřuji a nevyhodnocuji tedy pouze obsahovou část, ale také formu, ze které lze usuzovat, jak často a jaký prostor (tedy jakou důležitost) dávala jednotlivá analyzovaná periodika protirežimním protestům v NDR.

---

⁸ Jakub Končelík, Pavel Večeřa a Petr Orság, *Dějiny českých médií 20. století* (Praha: Portál, 2010), 139.

⁹ Pavel Janoušek a kol., *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989* (Praha: Academia, 2012), 97.

¹⁰ Tamtéž, 139.

¹¹ Tamtéž, 269.

¹² Jakub Končelík, Pavel Večeřa a Petr Orság, *Dějiny českých médií ...*, 139.

Ve svém dosavadním bádání jsem nenalezl žádnou uceleně zpracovanou práci, která se věnuje obrazu berlínských protestů v Československu optikou denního dobového tisku. Historickému obrazu Němců a Rakušanů v české společnosti, zejména v období 19. a 20. století, vzniku soudobého českého stereotypu Němce a Německa, ale také česko-německým vztahům v obrazu tisku se věnovali Jan Křen a Eva Broklová.¹³ Specifika poválečných vztahů východních Němců a Čechoslováků, podmínky a limitace jejich spolupráce pod „taktovkou“ kremelských vládců, kteří tento soudružský celek utvářeli, popsal a zpracoval Volker Zimmermann.¹⁴ Další odborná publikace, ve které lze získat vhled do problematiky vztahů Československa a Německa, je práce Jaroslava Kučery.¹⁵ Průběh plzeňské revolty, ale také specifika tohoto města, které bylo po válce osvobozeno americkou armádou, mapuje ve své knize Jakub Šlouf.¹⁶ Problematika společného soužití Čechů a Slováků, tedy i rozdílný průběh stalinizace v Česku a Slovensku, mj. zachycuje ve své práci Jan Rychlík.¹⁷ Komplexní přehled novodobých dějin Německa, potažmo NDR, Česka a Slovenska předkládá Jan Křen.¹⁸ Činnost dobového tisku a cenzury a komplexní problematika práce médií v Československu, ze které lze získat vhled na práci tištěných medií v Československu 50. let minulého století, předkládají odborné publikace Dějiny českých médií a Dějiny českých médií 20. století.¹⁹

Tato práce přináší vhled, jakým způsobem referovala tištěná média o protirežimních protestech v Berlíně, potažmo v NDR, v červnu 1953, jaké můžeme identifikovat rozdíly v ideologické interpretaci průběhu a příčiny samotných protestů, rovněž ale také, v jakém sdělení se dobová média nelišila. Tištěná média porovnávám v rovině celostátní, ale také regionální. Ve své práci analyzuji, jaký obraz berlínských protestních akcí byl předložen čtenářům v československém tisku v jednotlivých tištěných médiích a jakým způsobem se tento obraz navzájem odlišoval.

---

¹³ Jan Křen, Eva Broklová a kol. *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století* (Praha: Karolinum, 1998).

¹⁴ Volker Zimmermann, *Eine sozialistische Freundschaft im Wandel: Die Beziehungen zwischen der SBZ/DDR und der Tschechoslowakei (1945–1969)* (Essen: Klartext, 2010).

¹⁵ Jaroslav Kučera, *Mírové uspořádání s Německem* (Praha: Dokořán, 2018).

¹⁶ Jakub Šlouf, *Spříznění měnou, Genealogie plzeňské revolty* (Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016).

¹⁷ Jan Rychlík, *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914-1992* (Praha: Vyšehrad, 2015).

¹⁸ Jan Křen, *Dvě století střední Evropy* (Praha: Argo, 2005).

¹⁹ Petr Bednařík, Jan Jiráček a Barbara Köpplová, *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti* (Praha: Grada, 2019) a Jakub Končelík, Pavel Večeřa a Petr Orság, *Dějiny českých médií 20. století* (Praha: Portál, 2010).

1. NDR na počátku padesátých let

Stalinský model budování socialismu způsobil v NDR hlubokou krizi. Na jaře roku 1953 se velmi dramaticky zhoršila životní úroveň obyvatelstva. Zboží bylo trvale nedostatkové. Střední vrstvy obyvatelstva byly zatíženy vysokými daněmi, velkostatkáři byli pronásledováni, narůstaly restriktce vůči církvi a odborníci v hospodářství byli často udáváni jako sabotéři.²⁰ Tento extrémní, ale překotný stalinský kurz způsoboval v NDR narůstající napětí, které mělo za následek hromadný exodus východních Němců, který v roce 1953 dosáhl počtu cca 331 tisíc. Stupňující napětí ve východoněmecké společnosti živila také západní propaganda.²¹

NDR oddělovala od ideologicky a politicky nepřátelského a ekonomicky rozvinutějšího západního Německa hranice, která byla zejména v bývalém hlavním městě třetí říše prostupná. Berlínem, který byl pod kontrolu čtyř velmocí, bylo možné, byť s obtížemi, procházet na západ. S ohledem na odlišný životní styl byla pro mnoho východních Němců mnohem přitažlivější představa života v sousední SRN. Exodus východních Němců byl mj. důsledkem ekonomiky řízené podle stalinistické linie, která preferovala růst těžkého průmyslu na úkor produkce spotřebního zboží.²²

Počátkem roku 1953 byla velmi neutěšená nabídka spotřebního zboží. Životní úroveň dělníků byla velmi nízká. Pocit nespokojenosti dělnictva nemírnil ani fakt, že v oblasti zdravotnictví, školství, nemocenského pojištění spatřovali dělníci pokrok. Zároveň skutečnost, že se dělníci fakticky neúčastnili řízení politiky a hospodářství, a to i přesto, že jim bylo tvrzeno, že žijí v dělnickém státu, napomohla utvářet nevoli vůči samotnému režimu. Většina tehdejšího obyvatelstva NDR, a to včetně samotných dělníků, byla nespokojena se zaváděním sovětského společenského modelu. První výraznější rozpory mezi dělníky a státem se objevily již v roce 1951 kvůli kolektivním podnikovým smlouvám. Shodně jako v Sovětském svazu byly mzdy v NDR ošetřeny kolektivní smlouvou mezi vedením jednotlivých podniků a vedením podnikových odborů. Vhodné je uvést, že obě vedení byla podřízena a závislá na Jednotné socialistické straně Německa (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, SED). Při vyjednávání o platových podmínkách byla nejdříve zohledňována hospodářská politika SED a až poté zájmy dělníků. Svobodná německá odborová federace (Freie Deutsche Gewerkschaftsbund, FDGB) korigovala pracovní normy

---

²⁰ Hermann Weber, *Dějiny NDR* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003), 131.

²¹ Jan Křen, *Dvě století...*, 668.

²² Ian Kershaw, *Na horské dráze. Evropa v letech 1950-2017* (Praha: Argo, 2019), 135.

ve prospěch podniků. Tento zásah měl dopad na pokles mezd. Samotný tiskový orgán SED „Neues Deutschland“ v roce 1952 otiskl zprávu, ve které bylo uvedeno: „Nejenom mnozí dělníci, nýbrž také hospodářští a odboroví funkcionáři až po ústřední předsednictva odborů jednotlivých průmyslových odvětví dnes zastávají názor, že technicky založené pracovní normy byly zavedeny s nevysloveným záměrem přivodit pokles nominální mzdy“.²³

V ovzduší Stalinovy smrti se mnozí domnívali, že dojde ke zmírnění vnitropolitického teroru uvnitř východního bloku a ke zlepšení vztahů k západním mocnostem. Rovněž v NDR se daly věci do pohybu a panovala představa, že generální tajemník SED Walter Ulbricht, jakožto kovaný stalinista, bude vystřídán v čele této země. Zároveň se šířila fáma, že sovětský vojenský komisař Vladimir Semjonov přivezl z Kremlu instrukce, ve kterých má být SED nabádána k odstoupení od stalinské dogmatické linie vedení země.²⁴

Budování socialismu v NDR vyvolávalo napětí v celé východoněmecké společnosti. Počet východních Němců prchajících na západ byl počátkem 50. let snížen přitvrzením pohraničního režimu, přesto každý měsíc prchalo ze země bezmála 20.000 lidí. Začala se projevovat nespokojenost obyvatel a docházelo k prvním projevům protestů a stávek. Vedení SED zareagovalo na vzrůstající napětí v zemi potvrzením platnosti politického programu. Zároveň spatřovala řešení tohoto problému v intenzivní ideologické práci mezi lidmi. Počátkem roku 1953 připouštěla zvláštní pracovní skupina ústředního výboru SED, že existují určité potíže, které ale lze odstranit větším nátlakem na prosazení programu budování socialismu. V květnu 1953 bylo v NDR prosazeno zvýšení pracovních norem.²⁵

Vzrůstající napětí v NDR neuniklo pozornosti Moskvy. Zvyšování počtu emigrujících východních Němců podnítilo obavy v předsednictvu Sovětské vlády, která 2. června 1953 vydala komuniké, které vyzývalo ukončit násilnou kolektivizaci a likvidaci soukromého sektoru v NDR. Bylo požadováno zmírnění napětí ve vztahu vlády NDR k církvím, dále pak mělo dojít k celkovému uvolnění politické situace. Nicméně předmětem komuniké nebyl požadavek na zrušení zavedených drastických pracovních norem.²⁶

Vedení SED vyhlásilo 9. června 1953 v souladu se stanoviskem sovětského komuniké tzv. nový kurz. Předmětem tohoto nového kurzu bylo zmírnění represí, příslib

---

²³ Hermann Weber, *Dějiny NDR...*, 133–134.

²⁴ Helmut Müller, Karl Friedrich Krieger a Hanna Vollrath, *Dějiny Německa* (Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2004), 357.

²⁵ Jiří Vykoukal, Bohuslav Litera a Miroslav Tejchman, *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989* (Praha: Libri, 2017), 411.

²⁶ Tamtéž, 411.

více spotřebně orientované ekonomiky, pomoc malým a středním soukromým podnikům a uvolnění pohybu osob mezi NDR a SRN. Zároveň bylo přislíbena ukončení represí vůči církvím a zvýšení přidělů pro střední vrstvy. Nicméně zvýšení výkonnostních norem zůstalo v platnosti. Tyto drobné ústupky východoněmeckého režimu se dělnické třídy dotkly minimálně. Vyhlášení nového kurzu vyvolalo všeobecné zklamání a svojí polovičatostí jen posílilo nespokojenost se stávajícím režimem.²⁷ Vedení SED, které se sešlo 13. června 1953, zvýšení pracovních norem neodvolalo. Tato skutečnost znamenala ztrátu kontroly nad veřejným děním, které se začalo pohybovat podle vlastních pravidel. Na řadě míst v NDR začali nespokojení dělníci připravovat vlastní protestní akce požadující odstranění pracovních norem. Vláda se k požadavkům stavěla velmi vyhýbavě a ve spolupráci s odborářskými aktivisty se snažila přesvědčit dělníky o oprávněnosti zvýšených norem.²⁸

Dne 16. června dopoledne vyšli rozhořčení dělníci do ulic. Začali se shromažďovat na východoberlínské Stalinallee a s transparentem „Konec zvyšování norem“ se vydali k jednotlivým ministerstvům. Protestující dělníci vyvolávali hesla požadující generální stávku. Než dav doputoval k ministerstvu průmyslu, jeho velikost se téměř zpětinasobila. Jako jediný z vrcholných představitelů SED předstoupil před demonstrující ministr průmyslu Fritz Selbmann, který byl davy překřičen. Protestní pochod postupně přerostl v povstání a davy demonstrujících začaly také požadovat odstoupení vlády. Následujícího dne se 12 000 dělníků z oceláren v Hennigsdorfu a 16 000 dělníků z Reichsbahnbauunionu vydalo dělnickými čtvrtěmi Reinickendorf a Wedding, (které se nacházely ve francouzském sektoru) do východního Berlína a shromáždilo se na Strausberger Platz. V průběhu dopoledne vstoupili do stávky dělníci největších východoberlínských podniků. V jedenáct hodin byl zastaven provoz tramvají a v poledne se zastavila veškerá doprava. Protesty vrcholily masovou demonstrací 15 000 dělníků na stadionu Waltera Ulbrichta.²⁹

Východoněmecké obyvatelstvo vzalo bezmála 250 stranických úřadoven útokem a z věznic osvobodilo přibližně 1400 politických vězňů. Nesourodé skupiny protestujících usilovaly o nápravu bezprostředních hospodářských potíží. Nelze však s určitostí uvést, že většina protestujících usilovala o západní kapitalistickou liberální demokracii nebo nějaký konkrétní politický model. Někteří protestující stále věřili v socialismus.³⁰

---

²⁷ Jiří Vykoukal, Bohuslav Litera a Miroslav Tejchman, *Východ...*, 412.

²⁸ Tamtéž, 412.

²⁹ Hermann Weber, *Dějiny NDR...*, 134–135.

³⁰ Ian Kershaw, *Na horské dráze...*, 137–138.

Na východoněmecké povstání reagovala státní správa velmi rozpačitě. Šéf východoberlínské policie marně požadoval u sovětských okupačních úřadů vojenskou pomoc. Generální tajemník Ulbricht zvažoval nasadit proti demonstracím východoněmeckou policií, u které však panovaly obavy o její loajalitu. V průběhu 17. června 1953 převzala iniciativu sovětská vojenská komise a od 13. hodiny platilo ve východním Berlíně válečné právo.³¹

Červnových stávek v NDR se zúčastnilo celkem 600 podniků s přibližně půl milionem zaměstnanců. Proběhlo přibližně 560 stávek a svým rozsahem zasáhlo téměř celou NDR. Proti strůjčům povstání z řad dělníků zakročil státní aparát velmi tvrdě. Již 19. června bylo 1744 osob zatčeno. Počet zatčených stoupal, 23. června čítal více jak 6 000 osob a k 1. červenci bezmála 10 000 osob.³² Novější údaje uvádějí, že nepokojů v NDR, které postupně přerostly v politicky motivovanou demonstraci, se zúčastnilo téměř milion osob.³³ SED označil protestující za žháře, fašisty a kontrarevoluční elementy.³⁴

Největší hněv demonstrujících dělníků byl namířen proti Walteru Ulbrichtovi, kterému se i přes masový projev nespokojenosti stávkujících dělníků podařilo obhájit post muže čísla jedna v NDR. Sovětský svaz se obával, že by se Ulbrichtovo odvolání mohlo vykládat jako slabost režimu a vést k novým požadavkům. Důsledkem povstání tak nebylo narušení stávajících poměrů v NDR, ale naopak znamenalo ještě větší utužení systému moci.³⁵

Vedení SED ve svém prohlášení z 21. června 1953 uvedlo, že povstání bylo „fašistickou provokací proti NDR“. Zároveň také vyslovalo sebekritiku výrokem: „Jestliže dělnické masy nerozumí straně, je to vina strany a ne dělníků“. Toto prohlášení mělo vést ke snížení napětí ve společnosti, nicméně tento přístup nebyl schopen zastřít fakt, že legitimita státní moci v NDR velmi utrpěla. Způsob, jakým bylo povstání potlačeno, poukázal na skutečnost, že NDR byla státem existujícím na základě sovětské vůle.³⁶

Sovětská vojska představovala pro vystrašené vrchní představitele SED, kteří se v době povstání ukryli ve vládní čtvrti, bariéru, která je brání před rozzuřeným davem. Mocenské struktury SED byly touto červnovou revoltou poznamenány a z tohoto traumatu

---

³¹ Jiří Vykoukal, Bohuslav Litera a Miroslav Tejchman, *Východ...*, 411.

³² Hermann Weber, *Dějiny NDR...*, 137–139.

³³ Edgar Wolfrum, *Zdařilá demokracie. Dějiny Spolkové republiky Německo od jejích počátků až po dnešek* (Brno: Barrister & Principal, 2006), 103.

³⁴ Tamtéž, 103.

³⁵ Hermann Weber, *Dějiny NDR...*, 139.

³⁶ Jiří Vykoukal, Bohuslav Litera a Miroslav Tejchman, *Východ...*, 414.

se nikdy plně nevzpamatovaly. Vládní špičky NDR si byly vědomy, že jejich vláda nemá většinovou podporu národa a že Sovětský svaz této vládě zaručí zachování dosavadních pořádků, v případě potřeby vojenskou silou. Odpor národa by byl zbytečný. Čtyři roky po založení tzv. „lepšího“ státu, který si měl vzít z minulosti to správné poučení, jakožto prvního „státu dělníků a rolníků“, vyšplhali berlínští dělníci na Braniborskou bránu, strhli rudou vlajku a nahradili ji černo-červeno-zlatou vlajkou Německa. Tento akt byl důkazem, že idea dělnického státu vzala brzy za své.³⁷

Bezprostřední reakcí SED na potlačené protirežimní povstání bylo utužení tvrdé stranické linie a použití veškerých prostředků k zachování dosavadní mocenské struktury. Zároveň se také přistoupilo k ekonomickým ústupkům, zlepšilo se zásobování základními potravinami a byl umožněn snadnější přístup k bydlení a k průmyslovému zboží.³⁸

V průběhu následujících měsíců po potlačené protirežimní revoltě byli funkcionáři a řadoví členové strany po desetitisících odsuzováni jako „provokatéři“ a propouštěni z funkcí. Pro zachování stávajících poměrů v NDR byla mimořádně zesílena veřejná bezpečnost a tajná policie Stasi spolu s propracovanou sítí udavačů, vytvořená ke sledování prostých občanů.³⁹

---

³⁷ Edgar Wolfrum, *Zdařilá demokracie...*, 101.

³⁸ Archie Brown, *Vzestup a pád komunismu* (Brno: Jota, 2011), 338.

³⁹ Ian Kershaw, *Na horské dráze...*, 138.

2. Protirežimní protesty v roce 1953 na pomezí hranic NDR a ČSR

Integrita sovětského bloku nebyla protesty v roce 1953 nijak narušena. Zároveň se ukázalo, že americká doktrína zatlačování komunismu byla v případě střední Evropy pouhou rétorikou. Jedinou reakcí západu byla kritika poměrů v Sovětském bloku formou protestů v diplomatické rovině. Výsledkem potlačení revolt (v obou socialistických státech) bylo také zjištění, že pokus o násilnou změnu socialistického systému zevnitř není možný (zejména v případě NDR), stojí-li za zády satelitních komunistických vlád Sovětský svaz. Dalším důsledkem potlačené východoněmecké demonstrace byla rezignace Sovětského svazu na požadování válečných reparací, odepsání dluhů NDR a snížení plateb na vydržování okupační správy. Zároveň Sovětský svaz poskytl NDR 1 milion tun obilí a půlmiliardový úvěr. Paradoxem bylo, že protirežimní protesty a potažmo krize SED neznamenal oslabení mocenských pozic generálního tajemníka, který se naopak v rámci následných stranických čistek zbavil svých kritiků a upevnil svoji moc.⁴⁰

Demonstrace v Plzni nepřekročila ve větší míře hranice tohoto kraje a neměla takový dopad jako demonstrace, které propukly jen o několik dní později a několik desítek kilometrů dále od tohoto města. Kvůli zvýšení pracovních norem (při zachování stávajících platů) propukl v NDR o poznání masovější projev nespokojenosti dělníků proti státní moci, než tomu bylo v případě Československa. Plzeňská revolta, která vypukla na samém západním okraji sovětského impéria, v mnohém poukázala, že socialistická ideologie nemá dostatečně pevnou oporu v dělnickém hnutí. Zároveň „berlínská“, ale také „plzeňská“ revolta neměla potenciál ohrozit sovětskou moc v tomto regionu.⁴¹

Na protestní události v Plzni mělo také vliv, že toto město leží méně než 100 km od hlavního města Prahy a bylo v relativní blízkosti k tehdejší hranicím se západním Německem. Plzeň byla v květnu 1945 osvobozena od nacistů americkou armádou a mnozí obyvatelé byli na tento fakt hrdí. V Plzni po osvobození americkými vojsky existovaly společnosti česko-amerického přátelství a někteří demonstrující obyvatelé tohoto města se mohli marně domnívat, že jim „chlupci ze Spojených států“ přijdou na pomoc.⁴²

Události v NDR v roce 1953 nebyly spontánním projevem „několika tisícovek“ demonstrujících dělníků z východoněmeckých továren, ale byly obrazem kritické situace, v

---

⁴⁰ Jan Křen, *Dvě století ...*, 669.

⁴¹ Tony Judt, *Poválečná Evropa...*, 179.

⁴² Kevin McDermott, „Lidový odpor v komunistickém Československu: plzeňské povstání v červnu 1953“, in *Minulostí západočeského kraje XLVI*, ed. Jaroslav Douša a Adam Skála (Plzeň: Kristina Kaiserová, Albis international, 2011), 214.

níž se NDR, potažmo celý východní blok nacházel. Tyto události měly na Československo bezprostřední vliv. Vedení země skrze Informační bulletin ÚV KSČ⁴³ mělo mj. informace o postojích veřejnosti k událostem v sousedním východním Německu, resp. k událostem z 18. června 1953. V informačních bulletinech se objevil názor, že se v československé společnosti „hodně mluví o tom, že obrat, který nastal v NDR musí nastat také v Československu, že změna bude v přechodu na pomalou socializaci vesnice, dále, že v Berlíně je revoluce, že bylo použito zbraní proti lidu“.⁴⁴ Dne 19. června byla v bulletinu otištěna zpráva, že mezi rolníky „převažují názory..., že v NDR se vrací půda rolníkům, ruší se družstva, a tak tomu bude i u nás“.⁴⁵ Posléze 1. července 1953 uváděly bulletiny v celkovém hodnocení, že „někde došlo k ojedinělým provokacím, zvláště mezi obyvateli německé národnosti je mnoho nejasností, z okresů už přicházejí zprávy o tom, že se množí výstupy z JZD, celkem zprávy z NDR nezviklaly obyvatelstvo, pouze některé rolníky, kteří jdou z JZD, a také část občanů německé národnosti“.⁴⁶ V dalších dnech se v Informačních bulletinech ÚV KSČ nadále objevovaly informace o ohlasu událostí v NDR, kterých však postupně ubývalo.⁴⁷

Vrcholné stranické vedení Československa učinilo, mj. také pod vlivem událostí v sousední NDR, první ústupky od tvrdé stalinistické linie. Jedním z těchto ústupků bylo neuskutečnění další etapy vystěhování „nepřátelských“ živelů z měst a zastavení dalších připravovaných zásahů proti řádům katolické církve. Dalšími důvody ke změně dosavadního kurzu vládnoucí KSČ byly množící se případy vystoupení rolníků z JZD. Vrcholné vedení KSČ si začínalo uvědomovat problémy, do kterých se dostávalo Československé národní hospodářství. Nezanedbatelnou roli na změně dosavadního kurzu měly zřejmě také události v sousední NDR. Nicméně hlavním činitelem, který ovlivnil odklon od dosavadního politického směřování v Československu, byla změna politického kurzu v Sovětském svazu ovlivněná změnou ve vrcholném vedení této země.⁴⁸

Ve snaze o porovnání protirežimních protestů v Plzni a v Berlíně v červnu roku 1953 můžeme na tyto dva projevy občanské nespokojenosti také nahlížet optikou propustnosti

---

⁴³ Informační bulletin ÚV KSČ byl interní dokument vydávaný vedením Komunistické strany Československa pro informování členů a funkcionářů strany o aktuálních politických, ekonomických a společenských záležitostech. Tento dokument obsahoval zprávy, analýzy, směrnice a rozhodnutí strany a sloužil k šíření oficiálních stanovisek a politiky KSČ mezi jejími členy.

⁴⁴ Jiří Pernes, *Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století* (Brno: CDK, 2008), 96.

⁴⁵ Tamtéž, 96.

⁴⁶ Tamtéž, 96.

⁴⁷ Tamtéž, 96.

⁴⁸ Tamtéž, 97.

železné opony. V dobovém československém tisku (více viz následující kapitola) bylo vyvozováno, že povstání v Berlíně bylo předem plánováno a organizováno, jelikož ze západní do východní zóny Berlína proudily již v předvečer povstání skupiny mladých lidí. Touto optikou (oproti protestům v Berlíně) nešlo povstání v Plzni (ve Škodových závodech) označit za předem naplánované a organizované ze západu. K organizování demonstrujících došlo až v průběhu samotných protestů, a to zejména v centru města, kde se stávkující dělníci na čas zmocnili místního rozhlasu s cílem informovat obyvatele v Československu o událostech v Plzni. Demonstrující dělníci také usilovali o navázání spojení s demonstranty z jiných měst, a to zejména s těmi v Praze. Se vzrůstajícím napadáním bezpečnostních složek se demonstrace v Plzni začala postupně měnit v povstání. Jeden z rozdílů mezi povstáním v Plzni a v Berlíně (resp. další optika, kterou můžeme na tyto události nahlížet) spočíval v tom, že v Berlíně byly prakticky průchodné přechody mezi jednotlivými okupačními zónami a protestující tak měli možnost (pokud nebyli zadrženi) ukrýt se do bezpečí západních sektorů. Naopak Plzeň, resp. Československo, bylo od západního Německa, potažmo západu, odděleno nepropustnou železnou oponou.⁴⁹

Berlín byl v geopolitické rovině městem, ve kterém se střetávaly mocenské zájmy východu a západu. Z tohoto pohledu byla na Berlín upřena pozornost světové veřejnosti. Naopak Plzeň bylo regionálním městem v Československu, kam neměl přístup žádný zahraniční novinář. V Berlíně zasáhla proti demonstrantům sovětská armáda a za použití tanků demonstraci rozehnala. Naopak v Plzni byly proti demonstrujícím povolány „pouze“ útvary československé bezpečnosti. Srovnáme-li počty demonstrujících v obou uvedených městech, tak jejich počty nebyly nijak zásadně ve „prospěch“ Plzně či Berlína.⁵⁰ Naopak významný rozdíl byl v mediálním pokrytí a ohlasu těchto událostí ve světě. Berlínské povstání, které zasahovalo do dalších východoněmeckých měst, zaplňovalo po určitou dobu první stránky světového tisku. Novináři měli v Berlíně (na rozdíl od Plzně) k dispozici nejen množství zpráv, ale také dokumentů a snímků. Naopak plzeňské povstání se podařilo KSČ za pomoci represivního aparátu prakticky „vymazat“ z kolektivní paměti.⁵¹

Celý východní blok se v roce 1953 ocitl v krizi. Po plzeňské revoltě došlo 17. června k povstání dělníků v NDR a před vyhocením stálo také politické napětí v Maďarsku. Plzeňská vzpoura byla protestní akcí, která si vynutila změny dosavadní politiky v zemích

---

⁴⁹ Zdeněk Štěpánek, „Plzeň 1. června 1953 – Berlín 17. června 1953“ in *Západočeský historický sborník 2*, ed. Vladimír Bystrický et al. (Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 1996), 393.

⁵⁰ Tamtéž, 394.

⁵¹ Tamtéž, 394.

východního bloku. Z historického pohledu lze rok 1953, ve kterém opustili plzeňští dělníci brány továren a požadovali nápravu stávajících podmínek v zemi, považovat za počátek rodícího se obratu. Je vhodné ale dodat, že bezprostřední projevy nespokojenosti nepropukly pouze v Plzni. Stávkové nepokoje propukly také např. na Ostravsku, v Třinci, Vimperku a v ČKD Stalingrad Praha. Nicméně nejvyhrocenější průběh a rozsah občanské nespokojenosti byl v Plzni.⁵² Nejradiálnější část pracovníků ČKD Stalingrad a Aero Vysočany připravovala protestní pochod do centra Prahy, který nakonec nebyl uskutečněn, a demonstranti se vrátili vyjednávat do nitra továren pod příslibem možnosti diskutovat o reformě přímo s ministrem těžkého strojírenství. Pražský konflikt se tak vyvíjel odlišně od nepokojů v Plzni.⁵³

---

⁵² Karel Kaplan, „1953. Počátek obratu“, in. *Utajené povstání 1953*, ed. Zdeněk Štěpánek (Praha: Michel, 1993), 6–7.

⁵³ Jakub Šlouf, *Praha v červnu 1953. Dělnická revolta proti měnové reformě, vyjednávání v továrnách a strukturální proměna dělnické třídy* (Praha: Academia, 2021), 167.

3. Činnost dobového tisku

Média jako instituce veřejné a politické komunikace jsou významným činitelem v boji o uchopení moci v zemi. Jejich ovládnutí a kontrola je snahou každého politického uskupení. Obdobně tomu bylo také v poválečném Československu, kde skrze akční výbory bylo po únoru 1948 více než stovce novinářů znemožněno vykonávat novinářskou práci.⁵⁴

Totalitaristické režimy (mezi které řadíme také komunismus) využívaly všech dostupných nástrojů ke kontrole činností obyvatelstva. Důraz nebyl kladen pouze na to, aby občané projevovali navenek loajalitu totalitnímu systému, ale také aby se s tímto režimem ztotožnili zevnitř ve své mysli. Svobodu projevu a tisku (jako jeden z pilířů občanských svobod) považovaly totalitaristické režimy za přežitek. Totalitaristické režimy nerozhodovaly pouze o tom co, kdy, kde a jak se bude vyrábět, ale také o tom, co si mají lidé myslet.⁵⁵ Jinými slovy tyto režimy usilovaly o kontrolu veškeré lidské činnosti, a to mnohdy za použití zastrasování, psychického a fyzického teroru. Občané totalitní země se setkávají se všudypřítomnou propagandou státu ovládanou masovými hnutími. Občané byli indoktrinováni představami totalitních, tedy i komunistických, režimů a odlišné názory byly vnímány jako provinění proti státu a mnohdy také tvrdě trestány.⁵⁶ V ovzduší všudypřítomného strachu z represí autoritářského režimu začala autocenzura fungovat jako sebezáchovný prostředek zajišťující přežití. Autocenzura tak plnila roli zásadního faktoru regulace a kontroly médií v totalitaristických režimech.⁵⁷

Totalitaristické režimy měly kontrolu nad tištěnými médii pomocí předběžné interní cenzury, tedy skrze cenzory pracující v jednotlivých redakcích. Po provedené autocenzuře následovala externí cenzura. Cenzurní instituce novináře mj. instruovaly pokyny, a to v písemné nebo i ústní podobě. Úkolem tisku bylo podávat mj. dezinformace a propagandu. Jakákoliv kritika nebo kontrola nebyla ve státě kontrolovaných médiích vítaným prvkem. Úkolem cenzurních institucí bylo rovněž kontrolovat výsledky, vytýkat chyby a hledat nápravu. Tištěná média byla rovněž pod kontrolou policie, tajné bezpečnosti a v neposlední řadě také armádních složek.⁵⁸

V roce 1945 vzniklo v Československu nové ministerstvo informací, v jehož čele stanul komunističtí Václav Kopecký. Tehdejší poválečné politické strany se dohodly na nové

---

⁵⁴ Jan Cebe, *Spolkový život českých novinářů v letech 1945–1948* (Praha: Karolinum 2015), 224.

⁵⁵ Pavel Večeřa, *Úvod do dějin tištěných médií* (Praha: Grada, 2015), 175.

⁵⁶ Tamtéž, 175.

⁵⁷ Tamtéž, 175.

⁵⁸ Tamtéž, 176.

koncepti fungování tisku, jehož podstatou bylo, že tisk již nebude předmětem soukromého podnikání, ale naopak noviny a časopisy budou vycházet ve veřejném zájmu a nebudou předmětem výdělečného podnikání. Bylo rozhodnuto, že vydavateli smějí být pouze politické strany, společenské organizace a státní instituce. Tato koncepce vycházela z teze, že soukromé a neregulované vydávání tisku umožňovalo vydavatelům využívat tisk ve vlastním zájmu, bez ohledu na potřeby a zájmy národa a státu.⁵⁹

Dne 12. 3. 1948 uložila vláda Národní fronty (ve svém usnesení) ministru informací, aby ihned přikročil k revizi všech povolení na vydávání novin a časopisů. Od března do prosince 1948 bylo zastaveno vydávání 350 časopisů, a naopak povoleno 89. Zakázány byly všechny listy a časopisy „reakčních“ politických stran a zachovány byly pouze deníky obrozené Národní fronty v Praze a Bratislavě. Po sloučení sociálních demokratů s komunisty vycházely od 27. června 1948 v krajských městech pouze krajské deníky nebo týdeníky vydávané KSČ. Počet deníků byl v Česku snížen z 30 na 14, na Slovensku ze 14 na 8. Z více jak stovky krajských týdeníků bylo zachováno 20.⁶⁰

V květnu 1948 byl schválen zákon č. 123/1948 Sb., o znárodnění polygrafických podniků a přijata Ústava Československé republiky, která mj. vyhlášovala, že svoboda tisku je zaručena, a není tedy v zásadě možné provádět cenzuru tisku. Příslušný zákon měl stanovovat, kdo může vydávat tisk a za jakých podmínek. Zisk neměl být účelem. Po únorovém převratu v roce 1948 komunisté nepřistoupili k zavedení cenzurní instituce jako takové, nicméně ÚV KSČ vydával závazné politické směrnice, podle kterých byly jednotlivé redakce hodnoceny. Směrnice dále upravovaly činnost redakcí a stanovovaly pravidla existence každého periodika, obsahu, výši nákladu i vedoucích funkcích v redakcích. Šéfredaktoři byli tiskovému odboru stranicky odpovědni za ideově-politický obsah listu.⁶¹ V případě, že si šéfredaktor nebyl jist, zdali lze daný text publikovat, konzultoval případnou ideologickou závadnost článku s tiskovým a vydavatelským odborem kulturního a propagačního oddělení. Jednotlivá vydavatelství se musela řídit rozhodnutími stranických orgánů. Novináři se tak mj. museli při své práci řídit konkrétními rozhodnutími aparátu KSČ.⁶²

---

⁵⁹ Petr Bednařík, „Média v Československu v letech 1945–1989 a jejich podíl na formování každodenního života obyvatel“, in *Každodenní život v Československu 1945/48–1989*, ed. Jaroslav Pažout et al. (Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015), 50.

⁶⁰ Kolektiv autorů, *Dějiny českých médií v datech. Rozhlas-Televize-Mediální právo* (Praha: Karolinum, 2003), 385.

⁶¹ Petr Bednařík, „Média v Československu v letech 1945–1989“, ..., 54.

⁶² Petr Bednařík, Jan Jiráček a Barbara Köpplová, *Dějiny českých médií* (Praha: Grada, 2019), 266.

Zákon č. 184/1950 Sb. stanovoval, že jako novinář může pracovat pouze člen svazu novinářů. Nabytím účinnosti tohoto zákona došlo k prohloubení totalitního charakteru podmínek pro novinářskou práci. Svaz novinářů rozhodoval o tom, kdo se může stát novinářem. Zároveň zněním tohoto zákona získala KSČ nástroj na ovládnutí médií skrze personální politiku ve vedení novin. KSČ tak mohla na novináře vyvíjet existenční tlak a vytvářet potřebu novinářů provádět autocenzuru vydávaného textu. Ustanovení tohoto zákona platilo do roku 1958, kdy byla vydaná novela zákona č. 44/1958 Sb., která svaz novinářů prohlásila za dobrovolnou organizaci.⁶³

Dalším nástrojem dozoru nad periodiky byl státem kontrolovaný a řízený způsob distribuce tiskovin. V roce 1953 byla zřízena Poštovní novinová služba (PNS), jejíž vzorem byla Sojuzpečať.⁶⁴ Úkolem této distribuční služby bylo případné vyřazení „ideologicky závadného“ periodika z distribuční sítě, což mohlo mít pro daný tisk likvidační dopad, stejně tak, jako odebrání registrace či kvóty na papír. Hlavním úkolem PNS bylo zajištění bezchybné distribuce Rudého práva a slovenské Pravdy. Distribuci tisku ke čtenářům zajišťovala výhradně PNS.⁶⁵

V době počínající studené války musela komunistická propaganda čelit informačnímu toku zpoza železné opony. Obava z ovlivňování veřejnosti skrze informace ze zahraničí vedla stranické představitelé k rozhodnutí, že žádná informace ze zahraničí o světě, o vlastním režimu a politice, která nebyla úřady zkontrolována a povolena, nesměla být šířena. Tyto informace byly označovány jako „ideologická diverze“. Komunisté považovali informace, které by mohly proniknout do Československa z kapitalistického západu za nebezpečí, proto jedním z hlavních opatření proti „ideologické diverzi“ byla přísná cenzura domácích periodik a de facto absolutní zákaz distribuce tiskovin ze zahraničí. Veškeré tiskové materiály podléhaly poštovní cenzuře a většina periodik byla vyloučena z poštovní přepravy.⁶⁶

Československá společnost byla izolována od přístupu k informacím zpravujícím o mezinárodním dění. Představy Čechoslováků o západních zemích byly v padesátých letech minulého století nepřesné a mnohdy zcela falešné. Československo bylo v roce 1953 de facto ve stavu neprodyšného uzavření „informačních“ hranic před jakýmkoli „závadnými“

---

⁶³ Jakub Končelík, Pavel Večeřa a Petr Orság, *Dějiny českých médií...*, 170.

⁶⁴ Sojuzpečať byla státní organizace v Sovětském svazu, která měla monopol na distribuci a prodej tiskovin, včetně novin, časopisů, knih a dalších periodik.

⁶⁵ Jakub Končelík, Pavel Večeřa a Petr Orság, *Dějiny českých médií...*, 149.

⁶⁶ Jan Rychlík, „Komunistická propaganda v Československu 1945–1989...“, 24.

informacemi zvenčí. Případně se objevovalo velké množství informací o státech východního bloku, které byly naopak zveličovány a idealizovány.⁶⁷

Po únorovém převratu bylo ukončeno doposud běžné využívání světových agenturních zpráv. Výhradním vykladačem mezinárodní politiky se stal aparát KSČ. Tuzemská tisková agentura byla pod vlivem sovětské agentury Tass. Po únoru 1948 bylo z ČTK propuštěno 68 z 305 zaměstnanců a nahrazeno pečlivě prověřeným personálem, který proměnil ČTK na oddaný nástroj moci. Úkolem ČTK s novým personálním obsazením bylo šířit ideologický obsah o budovatelském úsilí Sovětského svazu a jeho spojenců na úkor zpravodajské kvality.⁶⁸

V otázce dohledu nad médii měla KSČ složitější situaci v regionech než v hlavním městě, kde mohl být prováděn mnohem účinněji a s možností zasahovat přímo do redakcí, a to jak personálně, tak ekonomicky i obsahově. Na rozdíl od metropole mohl ÚV KSČ provádět dohled nad regionálními periodiky vesměs skrze své krajské, okresní a místní výbory, kde ale vlivem většího časového odstupů a změn při přenosu direktivy z centra na periferie docházelo v nemálo případech k omylům a dezinterpretacím.⁶⁹

Komunistický režim přistupoval k jednotlivým médiím rozdílně. Pro domácí události byl závazný výklad Rudého práva, jehož redakce měla mimořádnou důvěru režimu a disponovala právem určovat mediální agendu. V této redakci pracovali prověřeni novináři, kteří byli zároveň členy strany. Eliminací tržního hospodářství v médiích se výrazně omezilo konkurenční prostředí mezi jednotlivými redakcemi a jejich potřeba hledat informační zdroje. Úkolem novináře nebylo odlišit své články, ale naopak se novináři snažili neodchylovat se od „správného“ výkladu a nedráždit státní moc. Novináři tak velmi často předkládali čtenářům pouze oficiální informace. Zcela vymizela reportáž, která byla nahrazena projevy komunistických funkcionářů, které byly otištěny zpravidla v plném znění. Důraz byl kladen na informace z výrobních závodů a oslav výročí. Naopak politická kritika či interview k aktuální problematice z novin zcela zmizely.⁷⁰

---

⁶⁷ Karel Kaplan a Dušan Tomášek, *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956* (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994), 52.

⁶⁸ Jakub Končelík, Pavel Večeřa a Petr Orság, *Dějiny českých médií...*, 143–144.

⁶⁹ Martin Groman, *Novináři ve stranické linii. Řízení stranického tisku v Československu v letech 1948-1956 na příkladu libereckého regionu* (Praha: Karolinum, 2023), 261.

⁷⁰ Jakub Končelík, Pavel Večeřa a Petr Orság, *Dějiny českých médií...*, 145.

Dalším mocenským nástrojem, který KSC skrze média uplatňovala, bylo zastrašování a odrazování od politické opozice, např. předkládáním informací o politických procesech a trestech v nich vynesených.⁷¹

Vzorem a inspirací vznikajícího cenzurního úřadu v Československu byla obdoba v Sovětském svazu, a to instituce Glavit.⁷² Při zakládání HSTD napomáhal československým úřadům sovětský poradce I. A. Isačenko. V pozdějších letech probíhaly mezi HSTD a jejím sovětským protějškem vzájemné konzultace. V prvních dvou letech, kdy se ustavovala struktura HSTD, byl cenzurní úřad rozdělen na několik oddělení. Jedním z těchto oddělení bylo oddělení tisku a ČTK, které provádělo nejvíce zásahů a mělo na starost celostátní periodika tištěná v Praze a kontrolu veškerého zpravodajství ČTK. Do roku 1957 kontrolovali pracovníci HSTD i výši nákladů a rozsah jednotlivých periodik. Řadoví pracovníci oddělení tisku, označovaní jako plnomocníci, působili přímo v redakcích deníků, kde v několika fázích kontrolovali veškeré texty i obrazový materiál určený k zveřejnění. Plnomocníci tak de facto převzali roli tzv. dohlížecího redaktora, která byla zřízena v roce 1951. Jeho úkolem bylo před vytištěním deníku prověřit, zdali nejsou zveřejňovány texty, které jsou v rozporu s aktuálním politickým kurzem. Po vzniku HSTD nebyl kontrolor členem redakce, ale zaměstnancem ministerstva vnitra. Úkolem plnomocníků nebyla pouze kontrola věcné roviny textů, které mají jít do tisku, ale rovněž měli předcházet případným nevhodným konotacím, které mohly vyplynout z umístění jednotlivých textů na stránce a v čísle příslušného periodika.⁷³

HSTD nekontrovala pouze tisk, ale také rozhlas, televizi, filmovou tvorbu, knihy. V neposlední řadě také výstavy, divadelní repertoár, plakáty, pohlednice, a dokonce i úmrtní oznámení. Vše muselo projít kontrolou HSTD, která fungovala na základě předběžné cenzury. V případě periodického tisku dostal zaměstnanec HSTD (plnomocník) od redakce ke kontrole obtahy, které musely být opatřeny podpisem šéfredaktora nebo jeho zástupcem. Pokud je schválil, byly s jeho podpisem předány do tiskárny. Následně také schvaloval signální výtisky z tiskárny. V tiráži muselo být uvedeno číslo plnomocníka. Kontrola textů a fotografií byla prováděna v Československé tiskové kanceláři (ČTK), kde taktéž platilo,

---

⁷¹ Martin Groman, *Novináři ve stranické linii...*, 261.

⁷² Glavnoje upravlenije po dělam literatury i izdatelstev. Hlavní správa pro literaturu a vydavatelské záležitosti, odpovědná za cenzuru a kontrolu informací mj. literatury, žurnalistiky, divadla, kinematografie a vysílání. Jednou z hlavních činností této sovětské vládní agentury byla předběžná cenzura, přezkoumávání a schvalování všech rukopisů, novin, filmů a vysílání před jejich zveřejněním.

⁷³ Michael Wögerbauer, Petr Piša, Petr Šámal a Pavel Janáček, *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014, Svazek II / 1938-2014* (Praha: Academia, 2015), 1137.

že bez souhlasu HSTD nemohla tisková kancelář distribuovat cokoliv ze své produkce.⁷⁴ Vznikaly tak absurdní situace, kdy již z publikovaných fotografií byly odstraňovány „nežádoucí osoby“, jako kdyby nikdy neexistovaly, jako např. Rudolf Slánský či Vladimír Clementis, kteří, po vykonstruovaných procesech upadli v nemilost režimu. Přestože se později již na žádných snímcích neobjevovali, lidé si často u publikovaných (vyretušovaných) fotografií pamatovali, kdo na nich byl.⁷⁵

Cenzurní úřad o případných zásazích informoval příslušné stranické instituce prostřednictvím pravidelně vydávaných zpráv, v některých případech také napřímo. V jednotlivých krajích byly informace o jednotlivých cenzurních zásazích sdělovány většinou přímo příslušnému tajemníkovi nebo vedoucímu oddělení stranického aparátu KSČ. V případě politicky závažných zásahů v tisku nebo v případě zastavení celého článku, kde nešlo o dílčí úpravy, ale text byl klasifikován jako „politicky závadný“, informovala HSTD přímo tajemníka nebo také vedoucího oddělení ÚV KSČ. Cenzurní úřad zpracovával denní zprávy, jejichž obsahem byly všechny cenzurní zásahy provedené na území republiky. Zprávy byly předkládány generálnímu tajemníkovi a některým tajemníkům ÚV KSČ, kteří je postupovali vedoucím pracovníkům příslušných oddělení ÚV KSČ.⁷⁶

Novináři a redaktoři vytvářeli články v obavách, že budou v případě předkládání tzv. závadných informací trestáni důtkou, přeřazením na méně kvalifikovanou práci či dokonce trestně stíhání.⁷⁷

Komunisté měli přímý dosah na to, co se ke čtenářům dostane, ale již neměli páky na to, aby čtenáře vždy přiměli, a to bez jakýchkoliv pochyb, ochotně číst a přijímat vše, co se v novinách objevilo. Stranické deníky a týdeníky nekupovali ani všichni členové strany, nemluvě o občanech bez stranické příslušnosti. Účinek propagandy ve stranických denících a týdenících měl své limity.⁷⁸

Obraz událostí předkládaný dobovými tištěnými médii byl silně tendenční, proto při analyzování dobových tištěných médií a ve snaze interpretovat obraz otištěných událostí musíme s tímto faktem pracovat. Chceme-li navzájem porovnávat obsah informací v tištěných médiích, musíme také pracovat s výše uvedeným faktem, že určující směr mělo Rudé právo.

---

⁷⁴ Petr Bednařík, „Média v Československu v letech 1945–1989“..., 55.

⁷⁵ Tamtéž, 56.

⁷⁶ Karel Kaplan a Dušan Tomášek, *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956...*17.

⁷⁷ Tamtéž, 48–49.

⁷⁸ Martin Groman, *Novináři ve stranické linii...*, 261.

Přestože dobová tištěná média vydávala ve značné míře propagandistický obsah neodpovídající skutečnému sledu událostí, lze i přesto při analýze dobových novin vysledovat mnoho podnětných aspektů, např. jak často o jednotlivých událostech tištěná média informovala, jaký prostor daným informacím věnovala, na jaké stránce byla daná informace otištěna. Z těchto parametrů lze odvozovat, jaká témata byla pro vládnoucí KSČ ústřední a jaká témata byla nebo měla být okrajová. S ohledem na propagandistické vyznění článků, mnohdy také s emočním zabarvením, kde autor v článku např. rezolutně odsuzuje či případně rovnou „vynáší soudy“, lze dovodit, jaká témata měla prioritizaci, či jak měli podle komunistické nóty na tyto události čtenáři nahlížet. Můžeme tak zjednodušeně řečeno analyzovat to, o čem, jak a jak často se psalo a touto optikou porovnat obsah sledovaných tištěných médií navzájem. Z těchto zjištění můžeme vysledovat a navzájem porovnat obraz určitých událostí, v případě této práce tedy obraz berlínských protestních akcí v československém tisku v roce 1953.

4. Obraz východoněmeckého povstání v Rudém právu

V článku Rudého práva nazvaném „Krach provokačních pokusů cizích agentů v Berlíně“ z 19. června 1953 je otištěna první zmínka o berlínských protestních událostech.⁷⁹ Článek přináší informaci o tom, že 16. června došlo v některých průmyslových podnicích v demokratickém sektoru Berlína, a to zejména mezi stavebními dělníky, k přerušení práce. Záminkou této protestní akce bylo desetiprocentní zvýšení norem, které bylo v nedávné době zavedeno v některých průmyslových podnicích. Zároveň se v článku objevuje informace o tom, že zvýšení pracovních norem bylo následně vládou Německé demokratické republiky odvoláno. Zvýšení pracovních norem dle zmíněného článku mělo být záminkou provokatérů z řad zahraničních agentů zahnížděných v západním Berlíně k organizování provokací v ulicích Berlína.⁸⁰ Rudé právo následně otisklo prohlášení vlády Německé demokratické republiky, ve kterém bylo uvedeno „na opatření vlády Německé demokratické republiky směřující ke zvýšení životní úrovně obyvatelstva odpověděli fašistické a jiné reakční živly ze západního Berlína provokacemi a vážným porušováním pořádku v demokratickém sektoru Berlína“.⁸¹ Jako motiv těchto provokací byl uveden záměr zmařit obnovení jednoty Německa. V článku je dále uvedeno, že dle usnesení vlády NDR ze dne 17. června pominul důvod k zastavení práce z důvodu navýšení pracovních norem, neboť toto navýšení bylo již odvoláno. V citovaném článku Rudého práva bylo znovu uvedeno, že protestní akce jsou dílem provokatérů a fašistických agentů cizích mocností spolu s jejich pomahači z řad německých kapitalistických monopolistů, jejichž údajným motivem měla být nespokojenost s demokratickým řádem v Německé demokratické republice. Dále byla v Rudém právu otištěna tříbodová výzva, která nabádala obyvatele NDR k podpoře a obnově pořádku a zajištění potřebných normalizačních opatření. Výzva dle článku směřovala k dělníkům a všem čestným občanům, kteří byli nabádáni, aby zadrželi provokatéry a odevzdali je státním orgánům.⁸²

Za viníky berlínských nepokojů jsou v Rudém právu označeni agenti cizích států spolu s několika skupinami fašistických agentů. Plán k těmto provokacím a protestům měl být dle přesného časového rozpisu vypracován v západním Berlíně. Tyto výtržnosti měly dle

---

⁷⁹ Tass, „Krach provokačních pokusů cizích agentů v Berlíně“, *Rudé právo*, 19. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/19/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁸⁰ Tamtéž, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/19/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁸¹ Tamtéž, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/19/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁸² Tamtéž, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/19/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

otištěného článku skončit nezdarem, neboť narazily na značný odpor obyvatelstva a úřadů.⁸³ Ve vydání Rudého práva z 18. června 1953 byl otištěn článek informující čtenáře, že v průmyslových podnicích se navrací věci do původního stavu a v ulicích se obnovuje pořádek. Článek je zakončen závěrem, že pokus cizích agentů o zmaření vládních opatření NDR vedoucích ke zlepšení životních podmínek obyvatelstva a pokus navodit chaos a vytvořit překážky pro opětovné sjednocení Německa nevyšel.⁸⁴

Další „reakcí“ otištěnou v Rudém právu věnující se proběhlým protestním akcím ve východním Berlíně byl článek otištěný 20. června, který čtenáře informoval, že počet osob, které se začaly stěhovat ze západního Německa do Německé demokratické republiky převýšil počet osob, které Německou demokratickou republiku opouštěly. Německo-německou hranici také překračovali členové fašistických agentur podporované „bonnskou“ vládou, kteří měli za úkol narušit chod v NDR.⁸⁵ V článku Rudého práva je dále uvedeno, že agentury západu chtějí zabránit budování NDR a sjednocení Němců, které podporuje veškeré obyvatelstvo NDR. Dále článek označuje za viníky demonstrací fašistické oddíly pod velením americké armády, kterým se však nepodařilo podnítit generální stávkou německých dělníků, neboť tato stávka byla v rozporu s jejich vlastními zájmy a stála proti jejich východoněmecké vládě.⁸⁶ V článku se také objevuje kritika samotného německého lidu a označuje za hanebné, že němečtí dělníci nezabránili protestům. Dále autor článku označuje za ostudné chování Berlínčanů, neboť až vyhlášení výjimečného stavu a použití razantních opatření okupačních úřadů umožnilo zachovat životní zájmy německého lidu. V samotném závěru článku se autor zamýšlí nad tím, jak mohli pracující a dělnická třída propadnout v nedůvěru vůči dělnické straně a jejich správnému vedení, a naopak přešla na stranu fašistických sil usilujících o rozvrat samotné NDR. Komunistická strana se bude muset vyvarovat dalších chyb a respektovat a naslouchat masám obyvatelstva. Článek je zakončen závěrem, že se Sjednocená socialistická strana Německa (SED) pomocí nekompromisní kritiky a sebekritiky s tímto úkolem vyrovná.⁸⁷

Výtisk Rudého práva ze dne 21. června přináší hned několik článků věnujících se berlínským událostem. První článek poukazuje na prohlášení velitelů tří západních mocností

---

⁸³ Tass, „Krach provokačních pokusů cizích agentů v Berlíně“, *Rudé právo*, 19. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/19/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁸⁴ Tamtéž, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/19/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁸⁵ Tass, „List „Neues Deutschland“ k událostem v Berlíně“, *Rudé právo*, 20. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/20/1.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁸⁶ Tamtéž, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/20/1.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁸⁷ Tamtéž, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/20/1.png> (staženo 3. listopadu 2024).

v Berlíně, tedy britského, francouzského a amerického, kteří vydali prohlášení, v němž vyslovili nemístné rozhořčení nad reakcí sovětských vojenských úřadů v Berlíně. Dle článku otištěného v Rudém právu měla tato reakce západních mocností pouze odvrátit pozornost od jejich odpovědnosti za vyslání provokatérů. Provokatéři měli za úkol organizovat pouliční protesty a výtržnosti v demokratickém sektoru, proti kterým byly sovětské vojenské úřady nuceny 17. června rázně a za použití zbraní zakročit. Článek v Rudém právu dále označuje za hlavní viníky provokací spolkového ministra pro celoněmeckou problematiku Jakoba Kaisera a starostu západního Berlína Ernsta Reutera.⁸⁸ V dalším článku téhož vydání Rudého práva bylo otištěno oznámení velitele sovětského sektoru o odsouzení a následném rozsudku trestu smrti zastřelením Williho Göttinga za západního Berlína, který byl odsouzen za účast na banditských akcích proti úředním orgánům a obyvatelstvu.⁸⁹ Nejobsáhlejší článek tohoto vydání Rudého práva „přináší“ zprávu vyšetřujících orgánů Německé demokratické republiky o výsledku západoberlínského provokatéra, který vypověděl, že byl se skupinou nejméně devadesáti osob vyslán ze západního Berlína do demokratického sektoru Berlína a příslibem finanční odměny byl motivován, aby se zúčastnil začínající stávkový dělníků v demokratickém sektoru Berlína. Jeho úkolem bylo účastnit se organizování pouličních výtržností a podnítit přerod dělnické stávkový v povstání za svržení vlády Německé demokratické republiky. Článek byl dále doplněn o informace, že osoby vyslané do demokratického sektoru Berlína obdržely instrukce od amerického vojáka s dvěma hvězdami na uniformě, aby přepadávaly vládní budovy, zakládaly požáry, drancovaly obchody, napadaly členy lidové policie, a to s použitím zbraní. Za splnění tohoto úkolu měli aktéři získat tříměsíční placenou dovolenou či zaměstnání v případě nezaměstnaných. V tomto článku bylo dále uvedeno „svědectví“ aktéra, který vypověděl, že jeho komplicové vybaveni zápalnými lahvemi podpalovali budovy, či stříleli po lidové policii a osádkách sovětských tanků, a to při „doprovodu“ dvou velkých tlampačů umístěných v americké zóně, ze kterých zaznívaly štvavé projevy v němčině a ruštině a zároveň nabádaly příslušníky východoněmeckých a ruských ozbrojených složek, aby nezakročovali proti vzbouřencům.⁹⁰

---

⁸⁸ Tass, „Pokusy západních mocností zbavit se odpovědnosti za berlínské události“, *Rudé právo*, 21. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/21/5.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁸⁹ Tass, „Zpráva vojenského velitele sovětského sektoru Berlína“, *Rudé právo*, 21. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/21/5.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁹⁰ Tass, „Zpráva vyšetřujících orgánů Německé demokratické republiky o výsledku západoberlínského provokatéra“, *Rudé právo*, 21. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/21/5.png> (staženo 3. listopadu 2024).

V následujícím vydání Rudého práva bylo znovu uvedeno, že demonstrace v NDR byly prováděny fašistickými organizacemi organizovanými v západním Berlíně. V článku byla doplněna mapka s vyznačením větších vojenských objektů a špionážních center v Západním Berlíně. V mapce byla také označena magistrála pro tanky a dělostřelectvo směřující do východního sektoru a další vojenské objekty.

Obrázek 1: Mapa označující vojenské objekty a špionážní centra.

Zdroj: RP, „Západní Berlín – Ohnisko provokací“, Rudé právo, 22. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/22/1.png> (staženo 3. listopadu 2024)

Autor článku se odvolával na berlínský list Berliner Zeitung.⁹¹ V článku byla dále uvedena informace, že v západním Berlíně je vytvořena hustá síť 23 teroristických špionážních organizací. Za největší teroristickou organizaci byla označena Skupina boje proti nelidskosti, která byla řízena americkým agentem. Humánní označení této skupiny mělo pouze zakrýt řadu teroristických akcí a vražd v NDR. Další špionážní organizace pojmenovaná jako Sdružení politických uprchlíků z východu, řízená ministerstvem pro celoněmecké otázky, měla za úkol verbovat vyvrhele a vlastizrádce a vysílat je do NDR k provádění špionáže a rozvracení státu. Článek v Rudém právu označuje za špionážní centrum také redakci západoberlínského listu Telegraf a rozhlasovou stanici RIAS a je

⁹¹ RP, „Západní Berlín – Ohnisko provokací“, Rudé právo, 22. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/22/4.png> (staženo 3. listopadu 2024).

zakončen v obdobném duchu jako v předchozích vydáních Rudého práva, ve kterých bylo zdůrazněno odhalení provokatérů a zmaření snahy západního Berlína o rozvrat NDR.⁹²

Další reakcí na berlínské události otištěnou v Rudém právu byl článek o vyjádřené podpoře pracujících vládě NDR a Ústřednímu výboru SED. V článku je dále uvedeno, že ze všech částí NDR a od všech vrstev obyvatelstva přichází dopisy, rezoluce a prohlášení, v nichž pracující ujišťují vládu NDR, že budou dodržovat všechna její opatření směřující ke zlepšení životních podmínek obyvatelstva a k dosažení dohody mezi Němci z východního a západního Německa. V článku se mohl čtenář dále dočíst, že se obyvatelstvo NDR aktivně účastní odhalování a zadržování špionů, diversantů a provokatérů, kteří jsou placeni imperialistickými špionážními agenturami. V závěru se autor článku vrací k událostem ze 17. června a přináší informaci o výskytu většího množství automobilů s americkými důstojníky v sovětském sektoru Berlína, přičemž dva američtí důstojníci měli nabádat demonstranty k násilí, diversím a k přechodu do západního Berlína.⁹³

„Zmařený atentát proti míru“, tak zní palcový titulek reagující na berlínské události otištěný ve vydání Rudého práva ze dne 25. června. Jedná se o doposud nejobsáhlejší článek věnující se berlínským událostem a poprvé je také umístěn na titulní straně periodika. Článek přináší nový obraz těchto událostí a poukazuje na to, že imperialisté usilují o přenesení války z Koreje do Německa. Zároveň článek spojuje berlínské události, resp. snahy imperialistů proniknout na území NDR, také se snahou vyslat „teroristické vrahy“ na území Babice a Řevničova. V článku Rudého práva se také objevuje informace, že kongresman Spojených států vyhradil na organizování této podvratné činnosti sto milionu dolarů.⁹⁴ Čtenář se může dočíst, že největšími nepřáteli míru jsou nejreakčnější síly Spojených států a západního Německa, které usilují o rozvrat nejen samotné NDR, ale také Sovětského svazu, československé vlasti a všech zemí lidové demokracie. Zároveň tento článek nastiňuje, že nepřátelské aktivity namířené proti východnímu bloku jsou financovány západoněmeckými bankami, tedy stejnými bankami, které financovaly Adolfa Hitlera a jeho oddíly SA a SS.⁹⁵ V článku jsou také jmenováni hutníci Stalínova hutního kombinátu na Odře a horníci cvikovského revíru, kteří spolu s většinou dělníků z dalších závodů v NDR

⁹² RP, „Západní Berlín – Ohnisko provokací“, *Rudé právo*, 22. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/22/4.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁹³ Tass, „Obyvatelstvo Německé demokratické republiky odsuzuje fašistické provokatéry“, *Rudé právo*, 24. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/24/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁹⁴ RP, „Zmařený atentát proti míru“, *Rudé právo*, 25. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/25/1.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁹⁵ Tamtéž, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/25/1.png> (staženo 3. listopadu 2024).

chránili svá pracoviště před možnými sabotážemi reakčních sil ze západu. V článku také autor zmiňuje, že opatření, která učinila vláda NDR, se v důsledku zvláštního postavení Německa (aniž by je článek nějak rozvedl) odlišují od opatření, která z vůle lidu provádí vláda Československa. Československá vláda usiluje o zabezpečení světového míru a budoucnost své vlasti výstavbou socialismu, rozvojem socialistického průmyslu a posilování obranyschopnosti země. Prvořadým úkolem německého lidu v boji za světový mír je sjednocení Německa v demokratický mírumilovný stát. Autor v článku dodává, že rozbití fašistického puče a uskutečnění opatření vlády NDR jsou nejen v zájmu samotných Němců, ale také v zájmu československého lidu.⁹⁶

Rudé právo od počátku berlínských protestních akcí téměř pravidelně čtenáře spravuje o událostech ze sousední NDR. V článcích se objevují informace o masové podpoře dělníků napříč celou NDR, kteří vyjadřují podporu ústřednímu výboru Sjednocené socialistické strany Německa. V obdobném duchu byl v Rudém právu otisknut článek nazvaný „Obyvatelstvo NDR projevuje důvěru straně a vládě“. V článku se objevuje informace, že dělníci projevují oddanost vládě NDR a SED závazkem navyšovat plány produkce či pracovat na dvě směny. K široké podpoře vlády se dle článku přidala také studentská hnutí, která odsuzují imperialistickou politiku Adenauerovy vlády a usilují o znovusjednocení rozděleného Německa.⁹⁷ V následujícím vydání Rudého práva jsou čtenáři obeznámeni, že obyvatelstvo NDR skrze množství zaslaných dopisů a telegramů vyjadřuje podporu své vládě a SED. K výrazům projevené důvěry se také připojuje akademická půda, konkrétně prezident a viceprezident stavební akademie, a odvolávají se na názor mnoha příslušníků inteligence a připojují své odhodlání usilovat o jednotu německého národa. V článku se autor také odvolává na schůzi městského aktivu SED, kde byla za účasti cca 1400 osob projednána kritika vedení stranických organizací a byl konstatován nedostatečný rozvoj kritiky zezdola a slabá objasňovací práce mezi obyvatelstvem. Na schůzích stranických aktivů konaných také v dalších okresech NDR promlouvali k účastníkům vedoucí představitelé strany a účastníky seznámili s podstatou fašistických provokací v Berlíně a odhalili pokus západoněmeckých a západoberlínských reakčních živlů rozpoutat za přispění amerických imperialistických kruhů další válku v Evropě.⁹⁸

---

⁹⁶ RP, „Zmařený atentát proti míru“, *Rudé právo*, 25. června 1953,

<https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/25/1.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁹⁷ Tass, „Obyvatelstvo NDR projevuje důvěru straně a vládě“, *Rudé právo*, 26. června 1953,

<https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/26/4.png> (staženo 3. listopadu 2024).

⁹⁸ Tass, „Za upevnění demokratických sil německého lidu“, *Rudé právo*, 27. června 1953,

<https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/27/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

Vydání Rudého práva z 28. června 1953 se na celé poslední straně věnuje berlínským událostem. Poslední strana nese název „Nepřátelům míru se nepodaří zmařit boj německého lidu za jednotu“. V jednom z článků je uvedeno, že se 26. června 1953 konala v Berlíně velká manifestace pracujících, kteří vyjádřili vládě NDR a SED podporu. Manifestace byla zakončena velkým shromážděním před sídlem vlády, na němž promluvil předseda vlády NDR Otto Grotewohl a generální tajemník ÚV SED Waltr Ulbricht, kteří sklidili bouřlivý potlesk a pozdravné volání od účastníků manifestace. Vrcholní představitelé strany a vlády znovu poukázali na fašistické provokace, ke kterým došlo 17. června, a zároveň uvedli, že kroky vlády a ÚV usilují o dosažení dohody mezi východním a západním Německem, přičemž narážejí na značný odpor bonnské politiky.⁹⁹ Vyjma opakujících se rezolucí proti fašistickým provokacím a vyjadřováním podpory byly články reagující na berlínské protesty vydávány v obdobném duchu, jen pouze s drobnými obměnami. V článku „Lid podporuje vládu Německé demokratické republiky“ autor v závěru poslední strany uvádí, že berlínský puč nebyl varovný signál pouze pro občany NDR, ale také pro občany Československa a veškeré mírumilovné lidstvo. Nepřátelé míru se neštítí žádné provokace a žádného zločinu ve snaze zabránit lidstvu v uskutečnění jeho touhy po trvalém míru. Berlínské události proto dle autora článku kladou velký důraz na obyvatele Československa, aby „střežili svou vlast před všemi nepřátelskými imperialistickými agenty a s ještě větším úsilím bojovali za mír budováním socialismu v Československu“.¹⁰⁰

V článku nazvaném „Puč organisovaný americkými důstojníky“, který byl otištěn v obdobném znění jako předchozí jmenované články, lze nalézt jednu „novou“ informaci. Autor článku se odvolává na prohlášení labouristického poslance Stevena Daviese, který předložil v britské dolní sněmovně rezoluci obviňující americké okupační úřady z podněcování výtržností v NDR. Dle slov britského labouristy byla anglická veřejnost stále více přesvědčena o tom, že za provokacemi v NDR stály právě americké reakční kruhy, které na rozdíl od Britů chtějí zabránit mírovému řešení německé otázky, která je v zájmu Velké Británie.¹⁰¹

---

⁹⁹ Tass, „Berlíňští pracující se ještě těsněji semknou kolem vlády a strany“, *Rudé právo*, 28. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/28/6.png> (staženo 3. listopadu 2024).

¹⁰⁰ Tass, „Lid podporuje vládu Německé demokratické republiky“, *Rudé právo*, 28. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/28/6.png> (staženo 3. listopadu 2024).

¹⁰¹ RP, „Puč organisovaný americkými důstojníky“, *Rudé právo*, 29. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/29/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

V posledním červnovém vydání byli čtenáři Rudého práva mj. informováni o mohutných shromážděních pracujících, kteří vyjadřují podporu NDR a jsou odhodláni podporovat vládní opatření. Jedno z takovýchto shromáždění se uskutečnilo 27. června v Karl-Marx-Stadtu za účasti 80.000 manifestujících. Další mohutné podpoře se dle otištěného článku dostalo SED také z řad studentů na shromáždění konaném v Magdeburku, na kterém členové Svazu svobodné německé mládeže vyjádřili podporu vládním opatřením, která byla prosazována v zájmu všeho německého lidu.¹⁰²

Články v Rudém právu informují čtenáře o protestních událostech v NDR potažmo v Berlíně s několikadenním zpožděním. Od první zprávy o demonstracích v NDR se v každém následujícím červnovém vydání Rudého práva objevuje informace o situaci v sousedním východním Německu. V člancích se objevují opakující se narativy o západních fašistech financovaných a organizovaných západoněmeckou vládou a Spojenými státy. Později se v člancích objevují také „svědectví“, která potvrzují snahu imperialistického západu o rozvrat socialismu v NDR. Dále se v člancích objevují informace o jednotlivých špionážních centrech a zbraních namířených proti NDR. De facto je předkládán obraz západního Berlína jako místa protkaného agenty a nepřátelskými jednotkami usilujícími o napadení mírumilovné socialistické NDR a vyvolání dalšího světového konfliktu.

Druhá linka, kterou lze ve zkoumaných člancích Rudého práva vysledovat (zejména z konce června), je opakující se poukazování na širokou podporu obyvatelstva vládě a SED (a to od pracujících až po inteligenci). Široké masy obyvatelstva NDR vyjadřují svoji podporu na demonstracích a shromážděních, při kterých hromadně odsuzují diverzní akce západu a jednoznačně stojí za svojí stranou a vládou.

Z pohledu mého výzkumu je „hodnotná“ interpretace událostí otištěná v článku nazvaném List „Neues Deutschland“ k událostem v Berlíně, který byl převzat od Sovětské státní zpravodajské agentury Tass. V tomto článku je zmíněno ostudné chování berlínské pracující dělnické třídy, která propadla nedůvěře ve správné vedení SED a přešla na stranu fašistů, kteří usilují o rozvrat NDR. Dále se v článku objevuje náznak kritiky samotné SED, která se bude muset dle otištěného článku vyvarovat podobných chyb a naslouchat masám obyvatelstva. Další interpretace událostí, která se odlišuje od opakujících se „informací“, se objevuje v článku nazvaném „Lid podporuje vládu Německé demokratické republiky“, a

---

¹⁰² ČTK, „Obyvatelstvo NDR vyjadřuje důvěru a věrnost vládě“, *Rudé právo*, 30. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/30/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

poukazuje na to, že berlínské demonstrace nebyly útokem pouze proti socialistickému zřízení NDR a vládě SED, ale byly také útokem proti občanům Československa a všemu mírumilovnému lidstvu. Berlínské události by měly být apelem také pro obyvatele Československa, aby „střežili svou vlast před všemi nepřátelskými imperialistickými agenty a s ještě větším úsilím bojovali za mír budováním socialismu v Československu“. Ve zbývajících hodnocených článcích se vesměs opakuje stejný výše zmíněný narativ.

Z analyzovaného textu Rudého práva lze vysledovat (byť velmi omezeně) také kritiku samotných Němců, kteří „podlehli“ svodům fašistické ideologie podporované západem a obrátili se proti samotné straně a vládě NDR. Zároveň lze také vysledovat, byť velmi opatrnou a částečnou, kritiku samotné SED. V jednom z článků Rudého práva se také objevil náznak ohrožení socialismu v Československu v kontextu událostí v NDR a apel na zvýšenou ostražitost všeho pracujícího československého lidu před hrozbami ze západu, které ohrožily společný socialistický tábor v NDR.

Téměř kontinuální linka, která prochází vesměs všemi výše uvedenými články, je snaha o vyobrazení SRN jako neofašistického státu, podporovaného západem a zejména Spojenými státy. Z analyzovaných článků je patrné předkládání bipolárního rozdělení Německa nejen ve smyslu přátelské socialistické NDR a nepřátelské „imperialistické“ SRN, ale také ve smyslu vyobrazení mírumilovné NDR, která nebyla a není zatížena fašistickou minulostí a jako země, ve které žijí převážně dělníci neposkvrnění nedávnou historií třetí říše. Namísto toho je SRN vyobrazovaná jako země, ve které je fašismus, nepřátelství a militarismus zakořeněn a nadále příživován, byť tentokrát již ne vlastní německou válečnou ekonomikou, ale západním imperialismem. Obraz událostí, který byl ve sledovaném období v Rudém právu předkládán, mj. opakovaně poukazuje na fašistické „dědictví“ západního Německa.

5. Obraz východoněmeckého povstání v listu Pravda a Průboj

„Oč šlo v Berlíně“, tak zní palcový titulek, který se v krajském listu Pravda věnuje berlínským protirežimním protestům, které propukly 16. června 1953. Zároveň se jedná o první informaci, kterou tento krajský list předkládá čtenářům ve svém vydání ze dne 3. července 1953. V úvodu tohoto článku apeluje autor na čtenáře slovy, že Čechům a Slovákům nemůže být lhostejný vývoj událostí v Německu a zejména pak v západním Německu a v západním sektoru Berlína. V článku autor dále zdůrazňuje, že obyvatelům Československa velmi záleží na tom, aby zemí sousedící s Československem nebylo fašistické a revanšistické Německo, ale naopak Německo, které bude demokratické a mírumilovné. V uvedeném článku je dále poukazováno na to, že přístup ze strany západních mocností, a zejména ze strany Spojených států, je v rozporu s postupimskou dohodou, neboť je v západních sektorech nadále podporován německý fašismus, militarismus a rozněcován revanšismus. Západní mocnosti jsou odpovědny za to, že proti vůli většiny německých pracujících je udržováno násilné rozdělení Německa.¹⁰³ V článku je dále předložena informace, že podle 7. článku tzv. generální smlouvy má být západní Berlín proměněn v sabotážní a špionážní základnu západních velmocí bonnské vlády proti NDR. Zároveň má západoněmecká vláda ve spolupráci s imperialistickými mocnostmi usilovat o porobení NDR. V těchto imperialistických pohnutkách západních mocností a bonnské vlády lze dle autora spatřovat příčinu v berlínských provokacích. Na provokační čin západních mocností, které prosadily vytvoření „spolkového státu“, odpověděli pracující východního Německa ustanovením skutečně demokratického státu – Německé demokratické republiky.¹⁰⁴ Naopak hlavním vnitropolitickým bodem NDR je výstavba socialismu, který zesiluje váhu NDR v boji za budoucnost Německa. Článek je dále doplněn tvrzením, že západoněmecká dělnická třída spatřuje v NDR předobraz jednotného Německa a západoněmecký pracující lid spatřuje propastný rozdíl mezi válečnou a protilidovou politikou SRN a perspektivami mírového budování v NDR. V závěru novinového článku je poukazováno na to, že jednota německého národa, život v míru a demokracii, podněcuje boj západoněmeckých pracujících proti Adenauerově imperialistické a válečné politice.¹⁰⁵

---

¹⁰³ Vojtěch Laštovka, „Oč šlo v Berlíně“, *Pravda*, 3. července 1953, <https://ndk.cz/view/uuid:c0e2b960-a224-11de-ae1f-000d606f5dc6?page=uuid:42cde000-085d-11e9-bc37-005056827e51> (staženo 19. prosince 2024).

¹⁰⁴ Tamtéž, <https://ndk.cz/view/uuid:c0e2b960-a224-11de-ae1f-000d606f5dc6?page=uuid:42cde000-085d-11e9-bc37-005056827e51> (staženo 19. prosince 2024).

¹⁰⁵ Vojtěch Laštovka, „Oč šlo v Berlíně“, *Pravda*, 3. července 1953, <https://ndk.cz/view/uuid:c0e2b960-a224-11de-ae1f-000d606f5dc6?page=uuid:42cde000-085d-11e9-bc37-005056827e51> (staženo 19. prosince 2024).

Plzeňské regionální listy rovněž spravují čtenáře o protestních událostech v Berlíně potažmo v NDR. První zpráva o protestních událostech ve spřáteleném socialistickém Německu byla otištěna s více jak čtrnáctidenní prodlevou. Zároveň se jedná o jedinou zprávu, kterou tyto regionální listy ve sledovaném období otiskly. Obdobně jako v Rudém právu se v Plzeňských novinách objevují narativy o fašistickém a revanšistickém západním Německu, které je podporováno západními mocnostmi v čele se Spojenými státy. SRN je vyobrazována jako země spolupracující s imperialistickým západem, který stojí za vyprovokovanými protesty v Berlíně. V Plzeňském listu Pravda je také předkládán obraz rozděleného Německa v tom smyslu, že zejména západní mocnosti v čele se Spojenými státy v těsné spolupráci se západoněmeckou vládou usilují o militarizaci a podněcování fašistické ideologie. Tomuto mocenskému bloku musí čelit „obyčejný“ řadový Němec, který touží žít ve sjednoceném mírumilovném Německu. Naopak západ jako takový ve spolupráci s bonnskou vládou usiluje skrze berlínské červnové provokace o rozvrat naprosto přirozeného a žádaného budování socialismu.

V uvedeném článku se objevuje fašistický a imperialistický narativ vinící západ jako takový, a to včetně bonnské vlády. Řadový Němec (západní i východní) není naopak vyobrazován jako přísluhovač fašismu a imperialismu. Náznak kritiky NDR potažmo SED ve smyslu nutnosti revize vlastního vnitropolitického systému NDR v reakci na Berlínské protesty se v článku neobjevuje. Poměrně obsáhlý článek otištěný na třetí straně periodika byl jedinou informací v plzeňských krajských listech o této východoněmecké revoltě.

Krajský list ústeckého kraje Průboj neotiskl ve sledovaném období žádnou informaci o demonstracích v Berlíně potažmo v NDR. Z geografického hlediska měl právě Ústecký kraj nejbližší k hranicím NDR, přesto se v tomto periodiku neobjevila žádná informace. Můžeme pouze dovozovat, zdali paradoxně blízkost k hranicím s NDR nebyla důvodem, proč v těchto novinách nebyl žádný obraz berlínských protestních akcí otištěn. Naopak v Plzni, kde před necelým měsícem proběhla (v místním měřítku) mohutná demonstrace, západočeské listy Pravda otiskly v (alespoň) jednom svém vydání obraz protestních událostí v sousední NDR.

6. Obraz východoněmeckého povstání v listu Svět práce

Svět práce předkládá čtenářům v článku nazvaném „Adenauerova špinavá úloha“ otištěném ve vydání ze dne 25. června první zprávu reagující na berlínské protestní události. Ve světě práce je čtenáři předkládána informace, že na zásobování obyvatelstva, zemědělském výkupu, stanovení daní a na dalších otázkách, které mají zajistit zlepšení životních podmínek obyvatelů v NDR, je potřeba zapracovat. Bonnská vláda měla v reakci nad těmito vládními kroky NDR, které měly zlepšit životní podmínky ve východním Německu, vyvolat provokace v Berlíně. Záminkou vyvolaných provokací ze strany SRN mělo být upevnění pracovních norem pro stavební dělníky, které však vláda NDR před samotným vypuknutím těchto bonnských provokací odvolala. Tyto protesty dle otištěného článku jasně dokazují souvislost s obavou Konráda Adenauera, že by v NDR mohla zavládnout prosperita.¹⁰⁶

Ve snaze rozvrátit NDR řídil Adenauerův ministr Jakob Kaiser akce fašistických bojůvek, které jsou jasným důkazem, že tento akt byl vyvolán intrikami bonnské vlády. Dále je v tomto článku otištěna citace z Listu „Neues Deutschland“ odkazující na článek „Co se stalo v Berlíně“ otištěný taktéž v Rudém právu. V tomto článku Světa práce je Adenauer označován za vládce, který chce uchvátit celé Německo a ze kterého chce učinit remilitarizovaný stát začleněný do „tak zv. Evropského obranného společenství a Atlantického bloku“. Německý lid však touží žít v neutrální a mírumilovné zemi. Západoněmecký kancléř ve snaze namluvit světové veřejnosti, že berlínské události jsou důkazem, že vláda NDR nemá důvěru východoněmeckého obyvatelstva, usiloval o anšlus NDR, a to pod dozorem západních mocností. V ostatních oblastech NDR vyzněly provokace Bonnu naprázdno, neboť mimo Berlín nemohli západní agenti ovlivňovat pokojné pracující obyvatelstvo.¹⁰⁷

Další článek podávající vysvětlení červnových berlínských protestních akcí předkládá Svět práce ve svém vydání z 9. července v článku nazvaném „Nezdařilá provokace“. Krom již opakujících se frází z Rudého práva je v tomto článku čtenáři předložena informace o existenci západoněmeckého ministerstva pro celoněmecké záležitosti, v jehož čele je známý revanšista Jakob Kaiser. Součástí tohoto ministerstva je tzv. referát pro východní Německo. Jedním z členů tohoto referátu byl válečný zločinec,

---

¹⁰⁶ Karel Mrzena, „Adenauerova špinavá úloha“, *Svět práce*, 25. června 1953, <https://ndk.cz/view/uuid:3917ffc0-d961-11e9-bc2b-005056825209?page=uuid:200cc9d0-d979-11e9-b075-5ef3fc9bb22f> (staženo 19. prosince 2024).

¹⁰⁷ Tamtéž, <https://ndk.cz/view/uuid:3917ffc0-d961-11e9-bc2b-005056825209?page=uuid:200cc9d0-d979-11e9-b075-5ef3fc9bb22f> (staženo 19. prosince 2024).

generál SS Koch. Úkolem tohoto ministerstva je úkladná diversní a špionážní činnost namířená proti NDR. Toto ministerstvo prostřednictvím špionážního střediska spolupracuje s fabrikanty, velkostatkáři a jinými reakčními živly.¹⁰⁸

Adenauerova vláda dle listu využívala rozsáhlou síť agentů sdružujících se ve svazu německé mládeže, který byl líhní neonacistického dorostu. Svaz německé mládeže má své základny v Berlíně, kde jeho členové spolupracují s výzvědnými orgány Spojených států, a jsou školení ve speciálním kurzu pro diverzanty. Další západoněmeckou diverzní organizací působící v Berlíně byla dle tohoto článku tzv. organizace „Bojovníci proti nelidskosti“. V čele této organizace stanul „hitlerovský dobrodruh“ Tillich, jenž byl zkušeným agentem americké špionážní služby. Dle autora článku je záměrem těchto organizací (autor článku uvedl další organizace, nejen tyto dvě výše uvedené) podvratná činnost proti NDR. Program, dle kterého tyto berlínské diversní organizace pracují, byl označen jako „operační plán X“. Podle autora tohoto článku dne 17. června 1953, navzdory tomu, že již před týdnem začala v NDR platit opatření zlepšující hospodářské a sociální podmínky pro německé pracující, propukly ve východním Německu ničím neopodstatněné protesty dělníků. Mezi demonstranty se dále objevily prototypy povalečů a rváčů, kteří byli vybaveni zbraněmi a láhvemi s benzínem a za podpory vysílání z amerických rozhlasových vozů nabádali demonstranty k násilným výtržnostem. V demonstrujícím davu tak nebyli zastoupeni pouze dělníci požadující úpravu své mzdy, ale také tyto diverzní živly valící se ze západních sektorů, proti kterým rázně zasáhly sovětské tanky a ukončily tak rabování obchodních domů, zapalování knihoven a strhávání rudých dělnických praporů. Tyto diverzní živly, které terorizovaly dělníky, byly rozehnány a opět se ukryly ve svých západoberlínských doupatech.¹⁰⁹

Krom zadržených osob, které se doznaly, že jednaly dle rozkazů amerických důstojníků, se dle otištěného článku scházeli v západním Berlíně také mladí neonacisté, kteří byli v západoberlínských čtvrtích instruováni Američany. Uvedení aktivní aktéři „nezdařeného fašistického puče“ chtěli za použití násilí rozbít jednotu obyvatelstva a vlády NDR. Autor v článku dále poukazuje, že východoněmecký lid je jednotný a byl konfrontován s výjevy, které tak v mnohém připomínaly nacistické řádění ve třicátých

---

¹⁰⁸ František Pospíšil, „Nezdařená provokace“, *Svět práce*, 9. července 1953, <https://ndk.cz/view/uuid:7292c560-d960-11e9-bc2b-005056825209?page=uuid:1fa8d7e0-d979-11e9-b075-5ef3fc9bb22f> (staženo 19. prosince 2024).

¹⁰⁹ Tamtéž, <https://ndk.cz/view/uuid:7292c560-d960-11e9-bc2b-005056825209?page=uuid:1fa8d7e0-d979-11e9-b075-5ef3fc9bb22f> (staženo 19. prosince 2024).

letech. Článek je zakončen sdělením o odsouzení těchto provokací všemi čestnými lidmi, kteří za účasti členů vlády a odborového vedení veřejně manifestovali svoji jednotu a hlubokou důvěru vládě a SED. Autor dále poukazuje na to, že vláda NDR bude pokračovat v nastoupené cestě usilující o zlepšení životní úrovně všech vrstev obyvatelstva a napravování nesprávných metod. Odborové hnutí FDGB nastupuje do boje proti odborářskému byrokratismu za hmotné zabezpečení pracujících.¹¹⁰

V polovině července, v článku nazvaném „Krach třeshňové války“, byl v periodiku Svět práce (byť okrajově, a tak trochu „mezi řádky“) čtenáři předložen obraz berlínských protestních akcí. Ústředním sdělením toho článku bylo zpochybnění údajně západoněmecké propagandy, která měla vyobrazovat bídu ve východním Berlíně, potažmo v NDR. V západoněmeckém tisku měly být zveřejňovány fotografie vyobrazující východoněmecké maminky, které musejí z nouze nakupovat potraviny (třeshně) v západních sektorech. Autor v článku zpochybňuje bídu v NDR tak, jak jí údajně předkládal západoněmecký tisk, a naopak čtenáře informuje, že v SRN je trh sice dobře zásoben, ale západní Němci žijí bez finančních prostředků, za které si mohou potraviny nakoupit.¹¹¹

Ve výše uvedeném článku je také poukazováno na nadcházející konec volebního období Konráda Adenauera, který usiluje o obhájení svého postu západoněmeckého kancléře. Washington se obával, že Adenauerova politika, která nedovoluje sjednocení Německa do jednoho mírumilovného státu, bude znamenat Adenauerův konec na postu západoněmeckého kancléře. Ve Spojených státech proto musí vytvářet plány, které mají odvrátit kancléřův pád. Jedním z těchto plánů, jak udržet u moci dosavadního západoněmeckého kancléře, bylo zorganizování provokací v NDR 17. června 1953. Dle uvedeného článku plán na rozvrat NDR Spojeným státům nevyšel, a proto se musel Washington uchýlit k další lsti, nyní v podobě údajně finanční pomoci NDR ve výši 15 milionů dolarů. Z této finanční pomoci měly být nakoupeny předražené potraviny dodané Spojenými státy. Američané, kteří nemají odbyt pro své zboží, tak chtěli pod záminkou daru pro údajně strádající východoněmecké obyvatelstvo dodat do NDR předražené a nekvalitní potraviny. Adenauerovo zdiskreditované postavení mělo v očích obyvatel západního Německa upevnit jeho (kancléřovo) předvolební heslo: „Vede se nám

---

¹¹⁰ František Pospíšil, „Nezdařená provokace“ *Svět práce*, 9. července 1953, <https://ndk.cz/view/uuid:7292c560-d960-11e9-bc2b-005056825209?page=uuid:1fa8d7e0-d979-11e9-b075-5ef3fc9bb22f> (staženo 19. prosince 2024).

¹¹¹ Karel Mrzena, „Krach třeshňové války“, *Svět práce*, 23. července 1953, <https://ndk.cz/view/uuid:d32afee0-d967-11e9-bc2b-005056825209?page=uuid:2c94d660-d97a-11e9-bc2b-005056825209> (staženo 19. prosince 2024).

sice bídně, ale vaším bratřím v NDR ještě hůře“. Autor článku dále označuje západoněmecké novináře za Goebbelsovi žáky, kteří pomocí fotoaparátů a filmových kamer, obdobně jako v prvních dnech Hitlerovy okupace, měli zachycovat, jak staronoví okupanti rozdávají náhodným obdarovaným potraviny. V závěru článku bylo uvedeno: „shodně jako za nacistů“ měla být připravena polní kuchyň, „jenom místo hákového kříže by nad celou komedií vlál dolarový prapor“.¹¹²

Svět práce dává protestní akce v Berlíně mj. do souvislostí s působením fašismu, který je v SRN nadále příživován západem. Za ústřední postavu, která tyto mocensko-fašistické prakticky řídí, je v periodiku označován západoněmecký kancléř Adenauer a jeho ministerstva, kde na vysokých úřednických postech pracují bývalí členové SS. V článku je také použit výraz: Anšlus (NDR), který má evokovat (spojovat) Hitlerovu agresivní a rozpínavou politiku v druhé polovině 30. let s Adenauerovou snahou o ovládnutí NDR. V otištěných článcích se dále objevují výrazy: „nezdařený fašistický puč“, „západoněmečtí novináři jako Goebbelsovi žáci“, případně že „hákový kříž bude nahrazen dolarovým praporem“. Čtenáři je dále předkládáno spojení Adenauerova mocenského aparátu s neofašistickou mládeží, kterou západoněmecký kancléř využívá ke špionážní činnosti v NDR.

V jednom z analyzovaných článků se také objevuje informace, že běžní Němci (západní i východní) si přejí žít v jedné společné mírumilovné zemi. Jediní, kteří tomuto přání německého lidu brání, jsou vládní špičky SRN, které usilují o militarizaci německé společnosti, a to ve jménu světového imperialismu a fašismu.

Za Berlínskými protestními událostmi stojí Adenauerova vláda, která ve spojení se Spojenými státy usilovala o vyvolání protestních akcí v Berlíně. Mezi protestující dělníky se dle článku vmísily také diverzní živly, které vyprovokovaly neopodstatněné protesty dělníků. Do jiných měst se protesty v NDR nerozšířily, neboť dle otištěného článku západní agenti působili pouze v Berlíně a nemohli tak v ostatních městech východního Německa ovlivňovat mírumilovné pracující. Dále autor v článku uvádí, že v NDR bude pokračovat v úsilí o zlepšení životní úrovně všech vrstev obyvatelstva a nápravě nesprávných metod, což lze také chápat jako určitou reflexi (potvrzení), že stávající socialismus v NDR má své nedostatky, které je potřeba napravit. Z obrazu událostí tak, jak je předkládá Svět práce, je

---

¹¹² Karel Mrzena, „Krach třetího světa“, *Svět práce*, 23. července 1953, <https://ndk.cz/view/uuid:d32afee0-d967-11e9-bc2b-005056825209?page=uuid:2c94d660-d97a-11e9-bc2b-005056825209> (staženo 19. prosince 2024).

patrné (není nijak zastíráno), že v NDR došlo k násilné demonstraci, proti které musely zasáhnout tanky.

Ve sledovaném období předkládá Svět práce ve třech článcích obraz berlínských protestních akcí. V článcích se objevuje značná akcentace na fašismus potažmo neofašismus, který je v SRN podporován a živen západem. Jako ústřední postava, která brání ve sjednocení obou německých států a jeden z hlavních iniciátorů provokací je v tomto periodiku uváděn Konrád Adenauer. Články jsou poměrně obsáhlé s opakujícím se fašistickým narativem. V článcích lze také vysledovat částečné připuštění, že se demonstrací také účastnili dělníci a nejednalo se tak pouze o akci západních neofašistických živelů. V analyzovaných článcích se neobjevuje spojení východoněmeckých demonstrací s ohrožením míru a budování socialismu v Československu, a to ani ve spojení s proběhlými protesty v Plzni.

7. Obraz východoněmeckého povstání ve slovenské Pravdě

První zprávou, kterou otiskla slovenská Pravda, byl článek z 19. června 1953 nazvaný „Provokačné pokusy cudzích agentov v Berlíně skrachovaly“. Dle otištěného článku překročili provokatéři z řad cizích agentů západoberlínskou hranici a vstoupili do východního Berlína, kde organizovali přerušování práce v průmyslových podnicích a podněcovali demonstrace ve východoberlínských ulicích. V článku je dále otištěna informace, že dle vyjádření vlády NDR byly demonstrace ve východním sektoru Berlína akcí fašistických a jiných reakčních živlů ze západu. Jedním z cílů provokací byla snaha ztížit sjednocení Německa. Autor článku se také odvolával na vyjádření vlády NDR, která ve svém prohlášení mj. uvedla, že západní živly a agenti z cizích zemí za pomoci německých monopolistů usilovali o rozvrat vládních opatření NDR. Stávky byly dle autora článku reakcí několika skupin fašistických agentů, které byly organizované na základě jednotného plánu vypracovaného v západním Berlíně. V závěru článku je uvedeno, že výtržnosti skončily neúspěchem, jelikož narazily na odpor značné části obyvatelstva a úřadů. Hlavní cíl cizích agentů zmařit uskutečnění důležitých opatření vlády NDR, které měly vést ke zlepšení životních podmínek, způsobit chaos a vytvořit překážky pro opětovné sjednocení Německa, nevyšel.¹¹³

Další článek, který slovenský deník otiskl, byla zpráva převzatá od tiskové agentury Tass, která odkazovala na časopis „Neues Deutschland“ ze dne 18. června 1953. V článku nazvaném „Co se stalo v Berlíně?“ byla uvedena informace, že nová opatření vlády NDR vedla k nesporným výsledkům, mj. i tím, že útek z NDR téměř ustal a počet osob, které se začaly stahovat ze západního Německa do NDR, převýšil počet osob, které NDR opustily. V článku je dále otištěna informace, že nejširší vrstvy obyvatelstva včetně inteligence a střední vrstvy začaly pracovat s novým elánem. Tento přístup znepokojil podněcovače války v západním Berlíně a přiměl je, aby ukončili provokace na území NDR. V tomto článku bylo zároveň na čtenáře „apelováno“, že ti, kteří neměli jasno a nepochopili, o co při provokacích šlo, si musí uvědomit, že nešlo o zvýšení pracovních norem, neboť provokatéři začali se svými provokacemi současně s novými usneseními vlády NDR.¹¹⁴

Skutečným cílem provokací byla dle novinových článků snaha západních agentur zabránit velké výstavbě v NDR, kterou podporovalo veškeré německé obyvatelstvo.

---

¹¹³ Tass, „Provokačné pokusy cudzích agentov v Berlíně skrachovaly“, *Pravda*, 19. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

¹¹⁴ Tass, „Plány fašistických agentov v Berlíně zmarené“, *Pravda*, 20. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

Američtí důstojníci v demokratickém sektoru řídili fašistické bojové skupiny a organizovali rozeštvávání obyvatelstva. V článku bylo dále poukazováno na výskyt vozidel americké armády v Berlíně, která byla opatřena tlampači, ze kterých byly dávány příkazy fašistickým oddílům. Zároveň měly být z amerických letadel údajně přelétajících nad demokratickým sektorem shazovány letáky, které vyzývaly k pokračování stávkové činnosti. V článku se rovněž objevuje informace, že valná většina obyvatelstva správně pochopila, že za vším stály temné síly, které usilovaly o v pořadí třetí zatažení německého lidu do katastrofy.¹¹⁵

V článku ze dne 21. června, který slovenská Pravda převzala od tiskové agentury Tass, se objevila „informace“, že velitelé třech západních mocností v Berlíně vydali 19. června 1953 prohlášení, ve kterém vyslovili rozhořčení nad tím, že sovětské vojenské úřady v Berlíně použily vojenské síly. Skutečným důvodem k tomuto prohlášení vojenských velitelů západních vojsk byla dle otištěného článku snaha o zahlazení stop a zbavení se zodpovědnosti za činy provokatérů, kteří byli vysláni ze západního Berlína, aby organizovali pouliční výtržnosti a zakládali požáry v demokratickém sektoru Berlína, proti kterým byly sovětské vojenské úřady nuceny použít zbraně. Zároveň bylo v článku poukazováno na to, že „je však velmi málo tak prostoduchých lidí, aby nechápali, že hlavní zodpovědnost za provokace, řádění a zločiny najatých zahraničních banditů v berlínských ulicích nesou zástupci třech mocností v západním Berlíně“.¹¹⁶

„Po fašistických provokáciích v Berlíně“ byl titulek novinového článku otištěného 23. června 1953, který obsahoval několik článků předkládajících obraz berlínských protestních akcí. V podtitulu „Robotníci NDR odsuzují fašistických provokatérů“ bylo uvedeno, že dělníci z berlínských továren a jiných míst v NDR rozhořčeně odsuzují fašistické provokatéry a přijímají na dělnických schůzích rezoluce, ve kterých schvalují opatření vlády NDR k odstranění následků výtržností, které vyprovokovali cizí provokatéři. Dělníci rovněž vyjádřili přání nadpracovat ztracený pracovní čas, přičemž již 20. června v Magdeburgu, Brandenburgu a jiných městech překročili své výrobní normy a rozhodli se, že budou pracovat i v neděli.¹¹⁷

Dalším článkem, který čtenáři předkládá obraz červnových událostí v Berlíně, byla otištěná výpověď údajně zadržného západoněmeckého provokatéra Wenera Kalkowského,

---

¹¹⁵ Tass, „Plány fašistických agentov v Berlíně zmařené“, *Pravda*, 20. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

¹¹⁶ Tass, „Pokusy západných mocností zbavit sa zodpovednosti za berlínske udalosti“, *Pravda*, 21. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

¹¹⁷ Tass, „Po fašistických provokáciích v Berlíně“, *Pravda*, 23. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

který do policejního protokolu uvedl, že dne 16. června byl motivován finanční odměnou, aby se zúčastnil organizování výtržností v demokratickém sektoru Berlína, které měly následně přerůst ve stávkovou činnost, a mělo dojít ke vzpouře. Zadržený vypověděl, že se měl spolu s dalšími 90 lidmi připojit ke stávkujícím dělníkům a podněcovat povstání za svrhnutí vlády NDR. Zároveň měli být dle výpovědi zadrženého „západem naverbovaní“ demonstranti instruováni, aby přepadali vládní budovy, zakládali požáry, drancovali obchody a s použitím zbraní napadali členy lidové policie. Z americké strany měla být naverbovaným demonstrantům slíbena tříměsíční placená dovolená nebo v případě nezaměstnaných odměna ve formě garance zaměstnání u západoberlínské policie. Zároveň byla všem demonstrujícím po návratu z východního Berlína slíbena odměna ve výši padesáti marek. Zadržený Kalkowski dle otištěného článku mj. uvedl, že se skupinou přibližně dvaceti lidí zapaloval pomocí zápalných lahví budovy, šval proti vládě NDR a házel kameny a střílel po lidové policii a na posádky sovětských tanků. Rovněž dle výpovědi vyslýchaného měli Američané na hranicích sektorů umístěné dva tlampače, ze kterých v němčině a ruštině vysílali štvavá hesla.¹¹⁸

Ve zprávě přejeté z časopisu „Neues Deutschland“ a otištěné ve vydání ze dne 23. června jsou berlínské protestní akce vyobrazeny jako „fašistické dobrodružství“, za které nesou odpovědnost nejen samotní vykonavatelé, agenti, lupiči a vrahové, ale také němečtí a cizí organizátoři tohoto zločinu. Několik roků měli dle otištěného článku Adenauer, Kaiser, Ollenhauer a Reuter plánovat fašistické dobrodružství zaměřené proti NDR, a právě Adenauer a jeho nejbližší spolupracovníci jsou zodpovědní za tyto zločiny.¹¹⁹ V závěru tohoto článku je uvedeno, že je třeba uskutečnit nové usnesení vlády NDR o politice na vesnicích i v sektoru průmyslu a obchodu. Nejdůležitější hospodářskou úlohou mělo být zvýšení výroby zboží hromadné spotřeby. Článek je zakončen odvoláním na časopis „Neues Deutschland“ s dovětkem, že „nový směr politiky vlády NDR spočívá v zaměření na nové úlohy, jejichž cílem je zlepšení životní úrovně obyvatelstva. Fašističtí organizátoři provokací ze dne 17. června chtěli tomuto novému směru politiky zabránit“.¹²⁰

Šestý den od propuknutí berlínských protestních akcí otiskla slovenská Pravda doposud nejobsáhlejší článek (na celou stranu) reagující na proběhlé události v Berlíně. V obdobné formě jako v přechozích člancích bylo uvedeno, že za protestní akce v Berlíně

---

¹¹⁸ Tass, „Po fašistických provokáciách v Berlíne“, *Pravda*, 23. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

¹¹⁹ Tamtéž, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

¹²⁰ Tamtéž, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

jsou odpovědné západní mocnosti a jejich pomocníci z řad velkých západoněmeckých monopolistů, kteří prosazovali své kořistnické protilidové zájmy a usilovali o zmaření míru. Nepřátelské síly, které usilovaly o rozvrat mírumilovné NDR, se usídlily zejména v americkém sektoru západního Berlína. Samotný průběh provokací dle otištěného článku osobně řídil ministr Kaiser. V článku se autor odvolává na údajné výpovědi strůjčů výtržností, kteří byli 17. června zadrženi a kteří uvedli, že přípravu provokací měly na starosti americké vojenské úřady. „Hordy fašistických dobrodruhů se soustředily v americkém sektoru Berlína“.¹²¹ Američtí důstojníci měli demonstranty vyzbrojit a instruovat je, které objekty ve východním Berlíně mají být podpálené. Dále se v článku objevuje „informace“, že protestní akci v Berlíně připravovala americká výzvědná služba a financovala jej z fondu ve výši 100 milionu dolarů, který schválil americký kongres již v roce 1951. Z tohoto fondu měla být financovaná „podvratná činnost“ západních mocností a pokus vyvolat v Berlíně fašistickou vzpouru.¹²² V analyzovaném článku je patrná snaha o vyobrazení zejména Spojených států jako iniciátora a podporovatele protestních akcí, nikoliv však anglické či francouzské okupační úřady, které působily spolu s americkými úřady v Berlíně. V článku se objevuje opakující se sdělení, že vláda NDR podporuje mírumilovné úsilí všech států a zmírňování mezinárodního napětí. Rovněž to, že vláda NDR uskutečnila v době bezprostředně před vypuknutím samotných protestních akcí mnoho důležitých opatření, která měla zajistit zvýšení blahobytu v NDR a přispět ke sblížení mezi východním a západním Německem.¹²³

Neúspěch samotných protestů v Berlíně byl dle otištěného článku způsoben širokou podporou východoněmecké veřejnosti, která stála za vládou NDR a rázně se postavila na odpor fašistickým provokatérům a jejich západním podporovatelům. Ústřední výbor jednotné socialistické strany Německa ve svém prohlášení o situaci a bezprostředních úlohách strany, které bylo přijato 21. června 1953, odhalilo viníky fašistického puče v Berlíně a stanovilo další kroky k upevnění demokratického režimu v NDR a zvýšení hmotného blahobytu pracujících. Zároveň je v otištěném článku uvedeno, že zásadní rozdíl mezi dvěma politickými liniemi NDR a SRN spočíval v tom, že politika Jednotné socialistické strany Německa a vlády NDR směřovala k upevnění míru, namísto toho

---

¹²¹ „Krach dobrodružstva zapredancov cudziny v Berlíne“, *Pravda*, 24. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

¹²² Tamtéž, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

¹²³ Tamtéž, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

politika SRN reprezentovaná Adenauerem a jeho nejbližšími spolupracovníky se snažila o rozpoutání války a přeměnu Německa na centrum fašismu.¹²⁴

V článku vydaném ve slovenské Pravdě otištěném 26. června se vyjma opakujícího se vyobrazování berlínských protestních akcí jako fašistické provokace imperialistických agentů v Berlíně objevuje informace, že vláda NDR je skutečnou vládou lidu mj. tím, že „nemusí pred masami skrývať pravdu a dokáže verejne a smelo priznať nedostatky vo svojej práci a zjednať účinnú nápravu“.¹²⁵

V článku otištěném 30. července 1953 byla uvedena zpráva, že 27. června se na náměstí J.V. Stalina v Berlíně konala manifestace více jak 80.000 pracujících, kteří vyjadřovali svoji věrnost vládě NDR a odhodlání podporovat její opatření. Účastníci manifestace jednomyslně odsoudili fašistické provokace a současně vyslovili opovržení nad fašistickými provokatéry. Rovněž manifestující dělníci vyjádřili svoje odhodlání bojovat za uskutečnění veškerých usnesení strany a vlády. Dále se v článku objevuje informace, že pracovníci závodu Klementa Gottwalda kritizovali nedostatky v dodávkách materiálu a další závady. Tato diskuse byla údajně ukončena usnesením, ve kterém se vedení závodu spolu se závodní radou, předsednictvem odborového svazu a ministerstvem těžkého strojírenství zavázalo k nápravě nedostatků na základě požadavků dělníků. Rovněž se v článku objevuje informace, že věrnost straně a vládě vyjádřili také členové Svazu svobodné německé mládeže a inteligence NDR, kteří uvítali nová opatření a zároveň zdůraznili, že se nikdo z příslušníků akademické obce nedal strhnout fašistickými provokacemi, jejichž cílem bylo zmařit usnesení strany a vlády NDR, které usilovalo o zlepšení životní úrovně pracujících.¹²⁶

V člancích vycházejících ve slovenské Pravdě je předkládán obraz berlínských protestních akcí vesměs v obdobném znění. Vyjma Spojených států jako iniciátora a podporovatele protestních akcí, je také často obviňován západoněmecký kancléř Adenauer, který měl spolu s americkými imperialisty a fašistickými revanšisty usilovat o rozvrat mírumilovné NDR.

V článku ze dne 3. července 1953 byla mj. otištěna informace, že agenti, kteří páchali v NDR diverzní činnost, byli vysíláni ze západního Berlína a ze západního Německa a částečně byli také verbováni přímo v NDR. Již na jaře roku 1952 měla být založena

---

¹²⁴ „Krach dobrodružstva zapredancov cudziny v Berlíne“, *Pravda*, 24. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

¹²⁵ Tass, „Berlínska mládež manifestovala svoju lásku k vláde NDR“, *Pravda*, 26. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

¹²⁶ ČTK, „Ľud podporuje vládu Nemeckej demokratickej republiky“, *Pravda*, 30. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

„rozvratnicko-špionážní organizace Vyšetřovací rada pro otázky sjednocení Německa“, jejíž přední členové měli být průmyslníci a finančníci z řad válečných zločinců, jejichž majetek na území NDR byl zabaven. Do čela této organizace byl dosazen Fridrich Ernst, který byl Hitlerovým říšským komisařem pro německý majetek za hranicemi a v padesátých letech minulého století byl vedoucím ústřední západoněmecké banky a členem správních rad několika západoněmeckých koncernů. Dále se v článku objevuje informace, že „organizátoři fašistického puče vydržovali celou řadu fašistických teroristických skupin v západním Berlíně a západním Německu“. Jednou z nejaktivnějších fašistických skupin měl být podle otištěného článku Svaz německé mládeže, jejímiž členy byli bývalí funkcionáři Hitlerovy mládeže a bývalí příslušníci SS.¹²⁷ V článku se také objevuje informace, že z nezvratných důkazů je patrné, že události v berlínských ulicích ze dne 17. června 1953 byly organizovány a řízeny ze sídla v západním Berlíně. Mezi fašistickými bandami, které se 17. června objevily ve východním Berlíně, byla také vozidla s americkými poznávacími značkami a amplióny, ze kterých byly dávány další příkazy. V článku je dále uvedena „informace“, že západní militaristické kruhy, které se obávaly perspektivy mírového sjednocení Německa na demokratickém základě, nepočítaly s tím, že budou poraženi a obyvatelstvo NDR se ještě více semkne okolo své vlády a postaví se na odpor jakýmkoliv provokacím ze strany nepřátel NDR.¹²⁸

Ve vydání slovenské Pravdy ze dne 7. července 1953 byl obraz berlínských protestních akcí poprvé umístěn na titulní stranu novin. V úvodu tohoto článku se opakují obdobné fráze z přechozích vydání slovenské Pravdy, které vyobrazují berlínské protesty jako fašistické provokace, které vyvolaly skupiny najaté americkou špionážní službou a které lid NDR spolu s pracujícími ze Sovětského svazu a dalších lidových demokracií odsoudil. V článku se také objevuje informace, že skutečným cílem fašistických provokatérů nebyla pouze snaha o vyvolání výtržností, ale vyvolat puč a zvrátit současné zřízení v NDR. Berlínské provokace měly být důkazem o působení fašistických živlů, které řídil západoněmecký kancléř Adenauer s podporou jeho amerických imperialistických spojenců. V článku je dále uvedena informace, že berlínské provokace ztroskotaly také z toho důvodu, že němečtí pracující v drtivé většině dokázali sami odhalit své vlastní nepřátele, kterými byly fašistické živly, kterým se nedostalo podpory pracujícího obyvatelstva NDR. Pracující NDR

---

¹²⁷ P. Naumov, „Ako došlo k berlínskej provokácii“, *Pravda*, 3. července 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 3. (staženo 5. října 2024).

¹²⁸ Tamtéž, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 3. (staženo 5. října 2024).

rozpoznali zákeřné metody třídního nepřítele a výsledkem protestů, které 17. června 1953 propukly v ulicích Berlína, nebyl rozvrat NDR, nýbrž vyvolání ještě užšího semknutí pracujících okolo Jednotné socialistické strany Německa. Autor v článku rovněž uvedl, že krach berlínských provokací utužil přátelství mezi NDR a všemi pracujícími, kteří plní odkaz soudruha Klementa Gottwalda, který Českoslováky učil, že spolupráce s demokratickými Němci znamená upevnění a posílení Československa. V závěru článku je poukazováno na fakt, že berlínské události byly financovány z fondu 100 milionů dolarů, který byl schválen americkým senátem na financování organizované rozvratné činnosti.¹²⁹

Od 19. června 1953 se slovenská Pravda věnovala berlínským protestním akcím prakticky v každém vydání. Z analyzovaných vydání slovenské Pravdy lze v první řadě vysledovat frekvenci, v jaké byly články reagující na demonstrace v Berlíně vydávány. Články věnující se problematice protestů v Berlíně byly téměř periodicky vydávány na třetí či čtvrté straně s jedinou výjimkou¹³⁰, kterou bylo vydání z 10. července 1953, kdy byl obraz berlínských protestních akcí otištěn na titulní straně.

Při bližší analýze je patrné opakující se vyznění článků, které lze shrnout do několika bodů. Za hlavního viníka byl označován imperialistických západ, specificky západoněmecká vláda s podporou Spojených států. Dominantním prvkem v analyzovaných člancích je opakující se fašistický narativ, resp. vytvoření obrazu berlínských protestů jako akce páchané fašistickými živly řízené „bonnskou“ vládou a finančně podporované a podněcované Spojenými státy. Z analyzovaných textů slovenské Pravdy lze také vysledovat, že z berlínských provokací nebyla obviňována Velká Británie a Francie, byť tyto země spravovaly také část Německa a tvořily protipól NDR. Pouze ve dvou z analyzovaných článků byl patrný náznak kritiky samotné NDR. V prvním případě ve vydání z 26. června, kdy bylo zmíněno, že vláda NDR je skutečnou vládou lidu, jelikož nemusí před masami skrývat pravdu a dokáže veřejně přiznat nedostatky ve své práci. V druhém případě bylo ve vydání z 30. června uvedeno, že pracovníci závodu Klementa Gottwalda kritizovali nedostatky v dodávkách materiálu a další závady. Jediné zmíněné „propojení“ berlínských protestních akcí s tehdejšími Československem bylo v jednom z článků, který uváděl, že soudruh Klement Gottwald Českoslováky učil, že spolupráce s demokratickými Němci znamená upevnění a posílení Československa.

---

¹²⁹ „Do novej fázy boja za jednotné demokratické Nemecko“, *Pravda*, 7. července 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 3. (staženo 5. října 2024).

¹³⁰ V období od 19. června do 10. července 1953.

Dalším výrazným „rysem“, který lze v analyzovaných článcích slovenské Pravdy vysledovat, bylo opakované zdůrazňování údajné jednoty všech obyvatel NDR, zejména pak pracujících, kteří měli vyjadřovat podporu Jednotné socialistické straně Německa a vládě NDR a rezolutně odmítat jakékoliv „fašistické provokace“. Rovněž si nelze v analyzovaných článcích nepovšimnout důrazu, který byl kladen na vyobrazování NDR jako mírumilovné země, která podporovala světový mír a usilovala o sjednocení ze SRN.

Z množství a frekvence článků otištěných ve slovenské Pravdě, lze mj. odvodit, že téma berlínských protestů nebylo pro tehdejší československé stranické vedení pouze okrajovým tématem. Přestože slovenští čtenáři, resp. Slovensko, přímo nesousedilo s NDR, předkládala slovenská Pravda čtenářům obraz berlínských událostí opakovaně. Množství vydaných obdobných článků mělo vytvořit obraz krachu západní fašistické diverze, jejímž cílem byl rozvrat v mírumilovné NDR. V analyzovaných článcích je také patrné vyobrazování jednoty obyvatel NDR stojících za stranou a vládou. V neposlední řadě lze v analyzovaných článcích vysledovat apelování na čtenáře v tom smyslu, že není možné berlínské demonstrace chápat jinak než jako provokace ze sousední SRN s podporou Spojených států.

Závěr

Nedávná zkušenost s nacistickou okupací umožňovala tehdejší nastupující komunistické vládě „strašit“ československé obyvatelstvo „německým revanšismem“. Tato protiněmecká rétorika nacházela v Československu vcelku žádoucí ohlas, a to zejména u obyvatel žijících v československém pohraničí, kteří získali majetek po odsunutých Němcích. Po rozdělení Německa do dvou sfér vlivu musela československá propaganda vyřešit problém, jak využít zažitých protiněmeckých stereotypů pouze proti SRN, a nikoliv však NDR.¹³¹

Celkový přísun informací, který se dostával k široké veřejnosti skrze média (nejen tištěná), byl podáván tak, aby předkládal pozitivní obraz lidově demokratických zemí vč. NDR a zároveň aby negativně vyobrazoval západní Německo a Spojené státy. Zejména SRN byla vyobrazována jako pokračovatel německých expanzionistických snah. Naopak východní Němce, kteří byli součástí socialistického tábora, označoval tehdejší československý tisk jako občany východního Německa či soudruhy z NDR. Východní blok pod vedením Sovětského svazu byl zároveň zobrazován jako „tábor míru“ usilující zabránit vypuknutí dalšího celosvětového válečného konfliktu. Namísto toho západ vedený Spojenými státy byl prezentován jako agresor usilující o vyvolání třetí světové války. Zprávy o dění v Evropě byly cenzurovány tak, aby vytvářely obraz událostí, který konvenoval tehdejší komunistické moci.¹³²

Protirežimní protesty, které propukly v Berlíně v červnu 1953, nebyly pro tehdejší československý dobový tisk, který byl podřízen komunistické moci, pouze okrajovým tématem. Nahlédneme-li na toto téma optikou tisku jako takového, bez podrobnější analýzy obrazu berlínských potažmo východoněmeckých protirežimních protestů mezi jednotlivými periodiky, dostaneme obraz událostí, který se opakovaně a de facto v obdobném vyznění objevoval v tisku. S vědomím skutečnosti, že obsah článků byl silně tendenční, tak, aby vyhovoval tehdejší politické situaci v Československu, bylo nutné projít značné množství článků a číst tzv. mezi řádky.

Československý tisk pracoval s obrazem imperialistického západu, zejména pak západoněmecké vlády a Spojených států, jako nepřátelských zemí, které usilují o rozvrat

---

¹³¹ Jan Rychlík, „Komunistická propaganda v Československu 1945–1989 z tematického hlediska“, in *Informační boj o Československo / v Československu (1945–1989)*, ed. Jaroslav Pažout et al. (Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014), 22–23.

¹³² Jan Rychlík, „Komunistická propaganda v Československu 1945–1989 z tematického hlediska“, in *Informační boj o Československo / v Československu (1945–1989)*, ed. Jaroslav Pažout et al. (Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014), 21–22.

mírúmilovné NDR a vyvolání třetí světové války. Překládal řadu „důkazů, faktů a výpovědí“, jež měly vyvolat dojem, že mír a budování socialismu v NDR bylo ohroženo ze západu a nikoliv vnitrostátně. Celkový obraz událostí byl „orámován“ jako nepřátelská fašistická provokace. Fašismus ohrožující NDR byl v mnoha obdobích a podobách používán de facto v každém z analyzovaných článků. Čtenář tak mohl nabýt dojmu (ve sledovaném období výše uvedených a citovaných tištěných médiích), že více jak osm let po skončení druhé světové války a porážce hitlerovského Německa byla SRN státem, v jejichž strukturách pokračují fašisté v nepřátelské činnosti, nyní zejména proti socialistické NDR.

NDR byla vyobrazována jako spřátelený socialistický tábor pracujících a akcentací tohoto obrazu do jisté míry vyřešil tehdejší československý tisk problém, jak rozdělit Německo potažmo Němce na ty „hodné a ty nepřátelské“. Nahlédneme-li do analyzovaných textů hlouběji, bylo možné identifikovat kritiku Němců jako takových. V článku nazvaném List „Neues Deutschland“ k událostem v Berlíně, vydaném v Rudém právu 20. června 1953, bylo mj. uvedeno, že počínání německých dělníků bylo hanebné, jelikož nezabránili propuknutí protestů a SED bude muset za pomoci nekompromisní sebekritiky vyvodit závěry. Další patrný náznak kritiky byl otištěn ve slovenské Pravdě ve vydání z 26. června 1953. V článku nazvaném „Berlínská mládež manifestovala svou lásku k vládě NDR“ se objevuje informace, že vláda NDR dokáže veřejně přiznat nedostatky ve své práci. V dalším článku z časopisu Svět práce z 25. června, nazvaném „Adenauerova špinavá úloha“, který byl rovněž prvním článkem reagujícím na berlínské protirežimní protesty, se objevil náznak kritiky režimu v NDR, resp. konstatování, že je potřeba zapracovat na zlepšení životních podmínek obyvatel v NDR. V článku časopisu Svět práce z 9. července nazvaném „Nezdařená provokace“ lze vysledovat „připuštění“, že za červnovými protesty v Berlíně stáli také dělníci požadující úpravu svých mezd.

Nositelem ideologické propagandy a de facto vzorem pro všechna tištěná média ve sledovaném období bylo Rudé právo, resp. její redakce. Hlavním cílem byla propagace komunistické ideologie, podpora jednotné linie vládnoucí strany a potlačení odlišných názorů či kritiky. Ostatní deníky plnící vůči Rudému právu podřízenou roli musely s tímto faktem pracovat. Zásadní ideologické odlišnosti v ostatních tištěných médiích ve vztahu k Rudému právu byly prakticky nemožné. Tento fakt je také patrný, porovnáme-li deníky Rudé právo a slovenskou Pravdu. Slovenská Pravda se od výkladu událostí otištěných v Rudém právu ideologicky neodklonila a předkládala slovenským čtenářům obdobné zprávy a interpretace událostí, tedy i obraz berlínských událostí, jako Rudé právo.

Přestože Slovensko přímo nesousedilo s NDR a Slováci neměli obdobnou „zkušenost“ s německou menšinou jako právě Češi, a to zejména v oblasti Sudet, předkládala slovenská Pravda nejen obdobný obraz berlínských potažmo východoněmeckých protestů, ale také obdobnou frekvenci a obsáhlost vydávaných článků jako Rudé právo. Články předkládající obraz událostí v NDR byly ve slovenské Pravdě i v Rudém právu umístěny téměř shodně na třetí a případně čtvrtou stranu novin. Výjimkou také ale nebylo ani umístění článku na titulní stranu. Pro slovenské čtenáře nebyl obraz berlínských událostí (optikou slovenské Pravdy) pouze okrajovou informací, o čemž vypovídá prostor, který byl těmto událostem ve slovenském tisku věnován. Dalším „potvrzením“ tohoto faktu je také skutečnost, že i několik týdnů po propuknutí povstání v NDR otiskla slovenská Pravda obraz berlínské revolty na titulní stranu novin, a to ve vydání ze 7. července 1953.

S přihlédnutím k uvedenému dohledu státní moci nad publikační činností v Československu nebylo možné očekávat, že v krajských listech bude otištěna zásadně odlišná interpretace červnových událostí v sousední NDR oproti Rudému právu. Přesto, nahlédneme-li na obraz berlínských protestních událostí nejen „pohledem“ dvou oficiálních tiskových orgánů v Československu, tedy deníku Rudé právo a „zemské“ slovenské Pravdy, ale také „regionální optikou“, je při analýze krajských listů Plzeňského a Ústeckého kraje patrný odlišný způsob, jak tyto listy přistupovaly k interpretaci k berlínské revolty.

Zásadní rozdíl spočíval v tom, že uvedené regionální listy své čtenáře o událostech v sousední NDR de facto nezpravovaly. Krajský list Ústeckého kraje Průboj nepředložil čtenářům (ve sledovaném období) žádný obraz červnových protestních událostí v sousední NDR. S přihlédnutím na skutečnost, že berlínské protesty měly značnou publicitu nejen v západním světě, ale také v tuzemském „zemském“ tisku, je tento fakt zcela kontrastující. S ohledem na kontext doby byl dalším významným regionem pro analýzu obrazu berlínských událostí v československém tisku plzeňský region, který měl „svoji“ zkušenost s nedávnými protesty dělníků. V případě Plzně, resp. plzeňského krajského listu Pravda, byla ve sledovaném období otištěna pouze jediná informace reagující na protesty v NDR, a to více jak čtrnáct dní od propuknutí samotných protestů v Berlíně. Vyznění informací v tomto článku bylo obdobné jako v článcích otištěných v Rudém právu. Zásadní rozdíl spočíval „v prodlevě“, s jakou plzeňský list reagoval na události v Berlíně oproti Rudému právu, potažmo i slovenské Pravdě.

Porovnáme-li časopis Svět práce s uvedenými novinami, dostaneme téměř identický obraz protestů v NDR. Obsáhlost článků a jejich vyznění se nijak zásadně neliší od Rudého práva a slovenské Pravdy. Ve Světě práce se obdobně objevuje označení berlínských protestů jako fašistických provokací západu, nicméně lze v analyzovaných člancích vysledovat, že na spojení hitlerovského Německa a SRN byl kladen větší důraz. Zásadní rozdíl při analyzování Světa práce oproti ostatním novinám spočíval v tom, že informace reagující na protesty v Berlíně, potažmo v NDR, byly v tomto časopise otištěny vždy (ve sledovaném období) na sedmé straně. Je tedy patrné, že prioritizace článků reagujících na berlínské protirežimní protesty byla ve Světě práce nižší oproti Rudému právu a slovenské Pravdě.

Z citovaných článků je patrné, že československý tisk žádným zřejmým způsobem nepracoval se skutečností, že jen pár týdnů před protirežimními protesty v NDR vyšli v Československu dělníci do ulic (zejména v Plzni) a protestovali proti stávajícím poměrům vyvolaným měnovou reformou. Z analyzovaných textů nebylo patrné, že obraz událostí v sousední NDR reflektoval také protesty v Československu či jakkoliv tyto události dával do spojitosti.

Při analýze dobového tisku je patrné, že ve sledovaném období byl zásadní rozdíl v předkládání obrazu berlínských protestních akcí na „regionální“ úrovni oproti Rudému právu, nikoliv však v rovině česko-slovenské. Zásadní rozdíl nespočíval v tom, jaké „informace“ byly otištěny v novinách, ale v tom, že krajské deníky (zejména pak ústecký Průboj) de facto ignorovaly události v sousední NDR a čtenářům nepřekládaly žádný obraz berlínských událostí, a tím nemohly skrze své listy utvářet názor čtenářů. Při porovnání obrazu protestů v Berlíně potažmo v NDR v rovině česko-slovenské je ve sledovaném období patrné prakticky identické vyobrazení těchto událostí bez ohledu na to, zdali byly vydány v Praze nebo Bratislavě. Nahlédneme-li na obraz událostí ve smyslu krajského listu Průboj a slovenské Pravdy, je patrné, že slovenskému čtenáři bylo skrze „domácí“ noviny předáno penzum „informací“, které mělo utvářet obraz berlínských událostí oproti čtenáři „přímo sousedícímu“ s protesty v NDR.

Summary

This thesis analyzes the portrayal of the 1953 Berlin anti-regime protests in the Czechoslovakian press. The primary sources used are contemporary newspapers published in Czechoslovakia, specifically *Rudé právo*, the Slovak daily *Pravda*, the magazine *Svět práce*, and the regional newspapers *Pravda (Plzeň)* and *Průboj (Ústí nad Labem)*. The thesis examines how these printed media reported on the protest events in Berlin and the GDR, and what differences can be observed in their presentation of the Berlin revolt to readers. This topic is viewed from several perspectives. One perspective is the interpretation of the anti-regime protest through the lens of the national press, specifically *Rudé právo*, comparing this portrayal with the image presented to readers in Slovakia by the daily *Pravda*. Another perspective is the interpretation of events through regional newspapers, specifically those of the Plzeň and Ústí nad Labem regions. These regions were chosen deliberately. Ústí nad Labem was selected for its geographical proximity to the protests in the GDR. The choice of Plzeň was influenced by the anti-regime protests that erupted in Czechoslovakia in June of the same year, centered in Plzeň.

The analysis of contemporary printed media examines differences in ideological interpretation, particularly how the media portrayed Germans. It investigates whether Germans were depicted as comrades and members of the friendly communist Eastern Bloc or as a hostile nation influenced by its recent Nazi past. To provide a more comprehensive picture, and considering that the protests in the GDR were initiated by protesting workers, the thesis also analyzes how the Revolutionary Trade Union Movement in Czechoslovakia presented these events through the magazine *Svět práce*. The analysis of numerous newspaper articles identifies differences in the interpretation of these events across the media and captures hints of criticism of the conditions in the GDR. A dominant and unifying element in all analyzed texts is the recurring theme suggesting that the protests were instigated by Western fascist elements based in West Germany and supported by the West, particularly the United States.

By analyzing these contemporary printed media, the overall image of the anti-regime protests in the GDR, as presented to readers, is captured and interpreted. The thesis examines this issue from multiple perspectives. The aim is not merely to interpret the events but to analyze and describe the differences in their portrayal. Although not the primary objective, the topic is also placed within its historical context. The thesis also describes the operations

of contemporary Czechoslovakian media and the atmosphere of anti-regime protests in 1953, not only in the GDR but also in Czechoslovakia.

Použitá literatura

- Bednařík, Petr. „Média v Československu v letech 1945–1989 a jejich podíl na formování každodenního života obyvatel“. In *Každodenní život v Československu 1945/48–1989*, ed. Jaroslav Pažout et al. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015, 50–56.
- Bednařík, Petr, Jan Jiráček a Barbara Köpplová, *Dějiny českých médií*. Praha: Grada, 2019.
- Brown, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, 2011.
- Cebe, Jan. *Spolkový život českých novinářů v letech 1945–1948*. Praha: Karolinum 2015.
- Groman, Martin. *Novináři ve stranické linii. Řízení stranického tisku v Československu v letech 1948-1956 na příkladu libereckého regionu*. Praha: Karolinum, 2023.
- Gruntorád, Jiří, Jan Jiráček, Jakub Končelík, Barbara Köpplová, Jitka Kryšpínová a Dušan Tomášek. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002.
- Janoušek, Pavel a kol., *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012.
- Judt, Tony. *Poválečná Evropa. Dějiny od roku 1945*. Praha: Slovart, 2008.
- Kaplan, Karel. „1953. Počátek obratu“. In *Utajené povstání 1953*, ed. Zdeněk Štěpánek et al. Praha: Michel, 1993, 6–7.
- Kaplan, Karel a Dušan Tomášek, *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.
- Kershaw, Ian. *Na horské dráze. Evropa v letech 1950-2017*. Praha: Argo, 2019.
- Kolektiv autorů, *Dějiny českých médií v datech. Rozhlas-Televize-Mediální právo*. Praha: Karolinum, 2003.
- Končelík, Jakub, Pavel Večeřa a Petr Orság, *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010.
- Křen, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo, 2005.
- McDermott, Kevin. „Lidový odpor v komunistickém Československu: plzeňské povstání v červnu 1953“. In *Minulostí západočeského kraje XLVI*, eds. Jaroslav Douša a Adam Skála. Plzeň: Kristina Kaiserová, albis international, 2011), 214.
- Müller, Helmut Karl Friedrich Krieger a Hanna Vollrath, *Dějiny Německa*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2004.
- Pečenka, Marek, Petr Luňák a kolektiv, *Encyklopedie moderní historie (1789–1999)*. Praha: Libri, 2015.

- Pernes, Jiří. *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. Brno: CDK, 2008.
- Rychlík, Jan. *Československo v období socialismu 1945–1989*. Praha: Vyšehrad, 2020.
- Rychlík, Jan. „Komunistická propaganda v Československu 1945–1989 z tematického hlediska“. In *Informační boj o Československo / v Československu (1945–1989)*, ed. Jaroslav Pažout et al. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014, 22–24.
- Šlouf, Jakub. *Praha v červnu 1953. Dělnická revolta proti měnové reformě, vyjednávání v továrnách a strukturální proměna dělnické třídy*. Praha: Academia, 2021.
- Štěpánek, Zdeněk. „Plzeň 1. června 1953 – Berlín 17. června 1953“. In *Západočeský historický sborník 2*, ed. Vladimír Bystrický et al. Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 1996, 393.
- Večeřa, Pavel. *Úvod do dějin tištěných médií*. Praha: Grada, 2015.
- Vykoukal, Jiří, Bohuslav Litera a Miroslav Tejchman, *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2017.
- Weber, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
- Wolfrum, Edgar. *Zdařilá demokracie. Dějiny Spolkové republiky Německo od jejich počátků až po dnešek*. Brno: Barrister & Principal, 2006.
- Wögerbauer, Michael, Petr Píša, Petr Šámal a Pavel Janáček, *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014, Svazek II / 1938-2014*. Praha: Academia, 2015.

Seznam dobových periodik

ČTK. „Lud podporuje vládu Nemeckej demokratickej republiky“. *Pravda*, 30. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

ČTK. „Obyvatelstvo NDR vyjadřuje důvěru a věrnost vládě“. *Rudé právo*, 30. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/30/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

„Do novej fázy boja za jednotné demokratické Nemecko“. *Pravda*, 7. července 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 3. (staženo 5. října 2024).

„Krach dobrodružstva zapredancov cudziny v Berlíně“. *Pravda*, 24. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

Laštovka, Vojtěch. „Oč šlo v Berlíně“. *Pravda*, 3. července 1953, <https://ndk.cz/view/uuid:c0e2b960-a224-11de-ae1-000d606f5dc6?page=uuid:42cde000-085d-11e9-bc37-005056827e51> (staženo 19. prosince 2024).

Mrzena, Karel. „Adenauerova špinavá úloha“. *Svět práce*, 25. června 1953, <https://ndk.cz/view/uuid:3917ffc0-d961-11e9-bc2b-005056825209?page=uuid:200cc9d0-d979-11e9-b075-5ef3fc9bb22f> (staženo 19. prosince 2024).

Mrzena, Karel. „Krach třeshňové války“. *Svět práce*, 23. července 1953, <https://ndk.cz/view/uuid:d32afee0-d967-11e9-bc2b-005056825209?page=uuid:2c94d660-d97a-11e9-bc2b-005056825209> (staženo 19. prosince 2024).

Naumov, P. „Ako došlo k berlínskej provokácii“. *Pravda*, 3. července 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 3. (staženo 5. října 2024).

Pospíšil, František. „Nezdařená provokace“. *Svět práce*, 9. července 1953, <https://ndk.cz/view/uuid:7292c560-d960-11e9-bc2b-005056825209?page=uuid:1fa8d7e0-d979-11e9-b075-5ef3fc9bb22f> (staženo 19. prosince 2024).

RP. „Puč organisovaný americkými důstojníky“. *Rudé právo*, 29. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/29/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

RP. „Západní Berlín – Ohnisko provokací“, *Rudé právo*, 22. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/22/4.png> (staženo 3. listopadu 2024).

RP. „Zmařený atentát proti míru“. *Rudé právo*, 25. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/25/1.png> (staženo 3. listopadu 2024).

Tass. „Berlínska mládež manifestovala svoju lásku k vládě NDR“. *Pravda*, 26. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

Tass. „Berlínské pracující se ještě těsněji semknou kolem vlády a strany“. *Rudé právo*, 28. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/28/6.png> (staženo 3. listopadu 2024).

Tass. „Krach provokačních pokusů cizích agentů v Berlíně“. *Rudé právo*, 19. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/19/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

Tass. „Lid podporuje vládu Německé demokratické republiky“. *Rudé právo*, 28. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/28/6.png> (staženo 3. listopadu 2024).

Tass. „List „Neues Deutschland“ k událostem v Berlíně“. *Rudé právo*, 20. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/20/1.png> (staženo 3. listopadu 2024).

Tass. „Obyvatelstvo NDR projevuje důvěru straně a vládě“. *Rudé právo* 26. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/26/4.png> (staženo 3. listopadu 2024).

Tass. „Obyvatelstvo Německé demokratické republiky odsuzuje fašistické provokatéry“. *Rudé právo*, 24. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/24/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

Tass. „Plány fašistických agentů v Berlíně zmařené“. *Pravda*, 20. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

Tass. „Po fašistických provokacích v Berlíně“. *Pravda*, 23. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

Tass. „Pokusy západních mocností zbavit se zodpovědnosti za berlínské události“. *Rudé právo*, 21. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/21/5.png> (staženo 3. listopadu 2024).

Tass. „Provokačné pokusy cudzích agentov v Berlíně skrachovaly“. *Pravda*, 19. června 1953, Národní knihovna České republiky, 54 A 2057 roč. 34 1953, sv. 2. (staženo 5. října 2024).

Tass. „Za upevnění demokratických sil německého lidu“, *Rudé právo*, 27. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/27/3.png> (staženo 3. listopadu 2024).

Tass. „Zpráva vojenského velitele sovětského sektoru Berlína“. *Rudé právo*, 21. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/21/5.png> (staženo 3. listopadu 2024).

Tass. „Zpráva vyšetřujících orgánů Německé demokratické republiky o výsledku západoberlínského provokatéra“. *Rudé právo*, 21. června 1953, <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/21/5.png> (staženo 3. listopadu 2024).